

CYBEREDUKACJA SEKSUALNA I CYBERSEKS MŁODZIEŻY

Niezwykle ważnym i ostatnio często podejmowanym przez badaczy tematem jest edukacyjny wymiar internetu. Cyberprzestrzeń staje się kolejnym środowiskiem edukacyjnym i wychowawczym, a zakres jego wpływu jest już praktycznie nieograniczony. Możemy mówić zarówno o wychowaniu i nauczaniu za pośrednictwem sieci, jak i w jej obrębie.

Warto w tym kontekście zwrócić szczególną uwagę na populację młodych użytkowników internetu, ponieważ stanowi ona w tej chwili bardzo liczną grupę, a ze względu na właściwości rozwojowe okresu adolescencji może być szczególnie podatna na rozmaite oddziaływania tego środka przekazu (Szmigielska 2008).

Cyberśrodowisko, jako nowy typ środowiska wychowawczego, niesie z sobą zarówno korzyści, jak i zagrożenia. Przestrzeń wirtualna konfrontuje młodą osobę z wielką ilością informacji (Ledzińska 2004), oferując jednocześnie możliwość odkrywania za ich pomocą świata, ludzi i samego siebie. Jest to okazja do rozumienia i niekiedy rozwiązywania specyficznych dla tego wieku problemów rozwojowych oraz zaspokajania potrzeb (Suler 1996, Szmigielska 2007). Wirtualna rzeczywistość jawi się jako doskonałe miejsce pozwalające na zawieranie, podtrzymywanie i umacnianie relacji interpersonalnych młodych ludzi z rówieśnikami na całym świecie, co otwiera przed nimi możliwości skorzystania z nieograniczonego bagażu doświadczeń w celu rozwiązania swoich problemów oraz szeroko rozumianego samorozwoju (Aouil i Kajdasz-Aouil 2004).

Z drugiej strony cyberśrodowisko konfrontuje nas z licznymi wyzwaniami wychowawczymi. Maj (2004) zwraca uwagę na to, że dla coraz większej grupy młodych ludzi sieć staje się – obok rodziny, szkoły czy grona rówieśników – ważnym czynnikiem wpływu. Niekiedy jego oddziaływanie okazuje się nawet silniejsze od oddziaływania rodziny, szkoły i rówieśników.

Śpiewak (2004) przytacza obawy rodziców dotyczące tego, że długotrwale i powtarzające się korzystanie z internetu może spowodować, iż oni sami staną się mniej wiarygodni dla swoich dzieci, a wartości, jakie próbują im przekazać, okazywać się mało atrakcyjne – co w rezultacie może mieć wpływ na rozwój zachowań antyspołecznych u dzieci i młodzieży. Nie są to obawy bezpodstawne, ponieważ

* Uniwersytet Jagielloński, Instytut Psychologii, Pracownia Psychologii Edukacji, psycholog@jaszcak.eu

w chaosie informacji, jaki panuje w sieci, łatwo o zagubienie i ograniczenie umiejętności wyboru pomiędzy tym, co właściwe i przydatne, a tym, co niewłaściwe, zbędne, a nawet szkodliwe.

Jednak nie tylko rodzice mają powody do niepokoju w związku z wpływem nowych mediów na użytkowników. Polak (2004) zauważa, że osłabieniu ulega integrujące oddziaływanie tradycyjnie socjalizujących instytucji społecznych, takich jak państwo, Kościół, rodzina oraz szkoła. Coraz szybszy przepływ informacji i ich zwiększający się zasięg wymykają się spod wszelkiej kontroli.

Innym bardzo ważnym wyzwaniem wychowawczym jest problem moralności w internecie. W cyberprzestrzeni mamy do czynienia z negatywnymi zjawiskami znanymi ze świata realnego, a specyfika sieci (m.in. duża dostępność wszelkich danych) sprawia, że w przestrzeni wirtualnej występują one szczególnie często (Wallace 2004). Do takich niepokojących zjawisk mogą – choć nie muszą – należeć na przykład rozmaite zachowania o charakterze seksualnym (Papież 2004, Ślósarz 2004a, Ślósarz 2004b), obserwowane w cyberprzestrzeni, a następnie często przenoszone do świata realnego. Wszechobecność seksu w internecie staje się coraz poważniejszym problemem – już nie tylko dla rodziców, usiłujących sprawować pod tym względem jakąś kontrolę nad własnym dzieckiem, ale także dla młodych ludzi, którzy nie mogą sobie poradzić z ilością obecnych w sieci informacji i oceną ich wiarygodności.

Tymczasem dla młodych ludzi internet staje się coraz bardziej powszechnym źródłem wiedzy na wszelkie interesujące ich tematy. Z ankiety przeprowadzonej przez The Online News Association (2002) wynika, że to właśnie ta grupa użytkowników ma największe zaufanie w stosunku do informacji pochodzących z sieci. Powyższe doniesienia wydają się szczególnie istotne wobec faktu, że okres adolescencji, wraz ze wszystkimi jego burzliwymi przemianami, to dla nastolatka czas wielu wątpliwości i pytań. Te, często niezwykle intymne, kwestie domagają się wyjaśnienia, którego coraz częściej nie mogą w satysfakcjonujący sposób udzielić instytucje dotychczas za to odpowiedzialne – rodzina i szkoła. W takiej sytuacji zwykle najprostszym rozwiązaniem jest skorzystanie z internetu, który wydaje się mieć odpowiedzi na wszystkie pytania.

Praca ta stanowi próbę eksploracji względnie nowego zagadnienia, jakim jest szeroko rozumiana edukacja seksualna w cyberprzestrzeni.

Rozwój psychoseksualny w adolescencji

Młodzież nie stanowi grupy homogenicznej – i to nie tylko ze względu na zróżnicowanie indywidualne w przebiegu procesu dorastania, ale także dlatego, że ten okres rozwoju nie jest tak jednolity, jak poprzednie okresy życia (Obuchowska 1996, Weiner 1977, Zazzo 1972). Obuchowska (1996) terminem „dorastanie” określa wiek od około 11–12 do około 18–19 roku życia, przy czym autorka wyodrębnia dwa podokresy (fazy). Można je wyróżnić ze względu na dominowanie

w pierwszym z nich czynników natury biologicznej, a w drugim – czynników kulturowych. I chociaż w rzeczywistości wpływy te wzajemnie się nakładają, to jednak ogólnie można uznać, że dorastanie zaczyna się w biologii, a kończy w kulturze.

W efekcie akceleracji rozwoju wzrasta rozbieżność pomiędzy dojrzewaniem biologicznym a dojrzewaniem psychicznym i społecznym (Obuchowska 1996). Przejawia się to w różnorodności faz okresu dorastania: pierwszą cechując burzliwe przemiany w organizmie, wraz ze wszystkimi tego konsekwencjami psychologicznymi i społecznymi; druga następuje wówczas, gdy w biologicznie dojrzałym już organizmie człowiek odkrywa siebie w swym wymiarze psychologicznym. Choć fazy te częściowo pokrywają się, to przyjmuje się, że około 16 roku życia występuje tzw. kryzys młodzieńczy, charakteryzujący się nasileniem psychicznych trudności dorastania. Na przełomowe znaczenie tego momentu (przy indywidualnych odchyleniach) wskazują liczni badacze, między innymi Erikson (1968).

Pierwsza faza dorastania, bardziej biologiczna, niezależnie od różnic związanych z płcią charakteryzuje się ogólnym nie zrównoważeniem emocjonalnym, wyrażającym się w nadmiernej pobudliwości. To nie zrównoważenie przejawia się w chaosie przeżyć i działań, w szybko po sobie następujących stanach emocjonalnych. Poszukiwanie własnej tożsamości, wokół której skupiają się problemy psychiczne w tym wieku, odbywa się chaotycznie, metodą prób i błędów, w nie zawsze uświadomiony sposób (Obuchowska 1996).

Drugą fazę dorastania Obuchowska (1996) określa jako poszukiwanie wyjścia z chaosu przeżyć i działań, poprzez dążenie do uporządkowania świata – tego wewnętrznego, ale i tego na zewnątrz – oraz poprzez stawianie sobie celów i dostosowanie do nich swojego postępowania. W tej fazie rozwoju dominującą rolę odgrywają procesy intelektualne, podczas gdy procesy biologiczne organizmu są już zwykle ustabilizowane. Poszukiwanie własnej tożsamości staje się coraz bardziej świadome, poparte refleksją.

Na okres późnej adolescencji przypada również rozwój uczuć, zmierzający w kierunku wykształcenia dojrzałości emocjonalnej. Obuchowska (2002) charakteryzuje ją jako przejście od zależności do niezależności uczuciowej, od braku kontroli nad ujawnianiem emocji do umiejętności zapanowania nad nimi, od nieopanowanego ulegania uczuciom do ich opanowania. Jest to również czas rozbudowy relacji z innymi ludźmi, już nie tylko z rówieśnikami i nie wyłącznie z osobami tej samej płci. Dojrzewanie płciowe skutkuje całym repertuarem psychologicznych przemian, ponieważ odzywają się nowe odczucia i pragnienia, dotyczące w znacznym stopniu sfery seksualnej, a więc tej dziedziny życia człowieka, która w aspekcie cielesnym wiąże się ze stosunkiem płciowym, a w psychicznym – z całą bogatą sferą ludzkiego erotyzmu. Seksualizm człowieka nie zaczyna się dopiero w okresie dorastania – jego niespecyficzne przejawy można spotkać już w okresie dzieciństwa (Freud 1906/1999, Lew-Starowicz 2000), jednak dopiero w tym okresie, na podłożu dojrzewania płciowego, rozwija się potrzeba seksualna.

Wśród różnorodnych potrzeb człowieka potrzeba seksualna zajmuje miejsce szczególne, ponieważ jej zaspokojenie służy zarówno samemu człowiekowi, jak i zachowaniu ludzkiego gatunku. Potrzeba ta w rozwoju człowieka podlega ewolucji, zgodnie z biologicznymi prawami tego rozwoju, chociaż rolę modyfikującą wywierają tu także czynniki natury psychologicznej i społecznej (Obuchowska i Jaczewski 1982). Suler (1998) twierdzi, że zainteresowanie seksem wśród adolescentów wynika ze spostrzegania go jako przygody oraz jednego ze sposobów na separację od rodziców i rozwinięcie tożsamości właściwej dla człowieka dorosłego.

Potrzeba seksualna, początkowo nieświadomiana, wyraża się stanem wewnętrznego napięcia i ogólnego pobudzenia, których przyczyn młody człowiek najczęściej nie rozumie i z którymi nie potrafi sobie poradzić. Jednak z czasem potrzeba krystalizuje się, ukierunkowując dążenia ku osobie płci przeciwnej. Uświadomienie sobie tych dążeń – czyli wystąpienie pragnień seksualnych – pojawia się nieco później, przy czym zazwyczaj z większą siłą u chłopców niż u dziewcząt (Obuchowska 1996).

Potrzeba seksualna jest u człowieka zintegrowana z innymi jego potrzebami, szczególnie z potrzebą kontaktu emocjonalnego (potrzebą więzi uczuciowej). Stopień tej integracji ma istotne znaczenie dla zaspokojenia potrzeby seksualnej człowieka. Jest to właściwość specyficznie ludzka (Obuchowska i Jaczewski 1982).

Związek potrzeby seksualnej i potrzeby kontaktu emocjonalnego ma charakter dynamiczny, jego siła ulega zmianom w ciągu ludzkiego życia. Związek ten jest wyjątkowo silny w wieku dorastania, kiedy potrzeba seksualna dopiero się kształtuje. Wywołuje to dwa ważne skutki. Po pierwsze, jak już wspomniano wyżej, zanim dojdzie do uświadomienia sobie potrzeby seksualnej przez dojrzewającego człowieka, odczuwa on nieokreślone pobudzenie, które wywołuje w nim niepokój. Niezrozumiała natura tego stanu rzeczy sprawia, że nie potrafi temu zaradzić. Po drugie, potrzeba seksualna ujawnia się w sytuacjach, które dotychczas nie nosiły konotacji seksualnych. Młodemu człowiekowi brakuje więc doświadczenia, jak się zachować, brakuje mu również poczucia bezpieczeństwa. Innymi słowy, chwile, w których ujawnia się potrzeba seksualna, mają często charakter sytuacji trudnych.

Jednocześnie rozwija się potrzeba kontaktu emocjonalnego, zaspokajana w kontaktach z rówieśnikami (Obuchowska i Jaczewski 1982). Kontaktom tym zostaje zwykle przyporządkowana jeszcze nieokreślona potrzeba seksualna, co może prowadzić zarówno do kształtowania się różnych form ekspresji wyłącznie erotycznej, jak i do form aktywności już czysto seksualnej. Najczęściej dopiero po takim okresie „poszukiwań” kształtuje się dojrzała forma kontaktów seksualnych, w których potrzeba seksualna i potrzeba emocjonalna pozostają nierozłączne.

Zachowania erotyczne występujące w wieku dorastania są na początku słabo zróżnicowane i polegają raczej na ogólnej, silnej ekspresji emocjonalnej niż na ukierunkowanym działaniu (Obuchowska i Jaczewski 1982). Sprzeczność pomiędzy rygorystyczną kulturą a wewnętrznym napięciem seksualnym i bodźcami o charakterze erotycznym, pochodzącymi z zewnątrz, wyzwala w młodym człowieku wewnętrzną walkę między potrzebą seksualną a innymi potrzebami, takimi

jak potrzeba społecznej akceptacji czy potrzeba szacunku dla samego siebie. Nie znajdując wyjścia korzystnego dla siebie i zarazem zgodnego z normami społecznymi, młody człowiek wybiera zazwyczaj środki pośrednie, czyli takie, które pozwalają na rozładowanie napięcia seksualnego, ale nie w formie współżycia. Jako formy aktywności seksualnej najbardziej charakterystyczne dla wieku dorastania Obuchowska (1996) wymienia masturbację i petting (pieszczoty miłosne obejmujące także narządy płciowe), który jest uznawany za kolejną fazę aktywności seksualnej między masturbacją a pełnymi stosunkami.

Jednak istnieje pewne różnice w sposobie zaspokajania potrzeby seksualnej przez dziewczęta i chłopców. U dziewcząt potrzeba ta jest w wieku dorastania na ogół mniej uświadomiona i uzewnętrznia się bardziej pośrednio, poprzez potrzeby uczuciowe. U chłopców zewnętrzny wyraz potrzeby seksualnej bywa swobodniejszy i bardziej wyrazisty, ze względu na większe przyzwolenie społeczne. Dlatego chłopcy podejmują aktywność seksualną w sposób bardziej bezpośredni, chociaż i oni początkowo ograniczają się w tym okresie do wstępnych jej form, to jest do masturbacji i pettingu (Lew-Starowicz 2000, Obuchowska i Jaczewski 1982).

Zanim młody człowiek będzie w sposób bardziej świadomy odczuwać, rozpoznawać i rozumieć te wewnętrzne impulsy, jest poddawany oddziaływaniu zewnętrznych bodźców o znacznym ładunku erotycznym. Styka się z nimi niemal na każdym kroku – współczesna kultura i media dostarczają tych treści w nadmiarze.

Edukacja seksualna

Edukacja seksualna może być definiowana dwojako. W wąskim rozumieniu jest to dział edukacji biologicznej i oświaty zdrowotnej zajmujący się seksualnością i płodnością człowieka. W szerszym rozumieniu – oświata seksualna to wyodrębniony dział interdyscyplinarnej edukacji dotyczącej seksualności człowieka nie tylko w aspekcie biologicznym i zdrowotnym, ale przede wszystkim w aspekcie kulturowym, społecznym, filozoficznym, historycznym, a nawet prawnym i politycznym.

Te dwa podejścia do edukacji seksualnej – często nierozróżniane w Polsce – są czytelnie wyodrębnione w obszarze kulturowym języka angielskiego, gdzie wąskie rozumienie edukacji seksualnej to *sexual education*, podczas gdy szerokie rozumienie określa się mianem *gender education*.

W ramach edukacji seksualnej w wąskim rozumieniu przekazuje się na ogół (na poziomie dostosowanym do wieku słuchaczy) wiedzę o:

- anatomii i fizjologii człowieka w aspekcie różnic płciowych,
- fizjologii aktu seksualnego i jego sensie biologicznym,
- płodności i możliwościach jej regulowania (antykoncepcji),
- przebiegu ciąży oraz porodu,

- aspektach medycznych – zaburzeniach życia płciowego, chorobach przenoszonych drogą płciową.

W ramach edukacji seksualnej w szerokim rozumieniu oprócz poszerzonej wiedzy o zagadnieniach opisanych powyżej przekazuje się zazwyczaj dodatkową wiedzę o:

- kulturowych uwarunkowaniach związanych z płcią biologiczną, trudnościach w ustaleniu tego, co w płci wynika z biologii, a co jest uwarunkowane kulturowo i społecznie,
- problemie równości płci, szczególnie w aspekcie podejmowanych ról społecznych, przysługujących praw, funkcjonujących stereotypów społecznych i uprzedzeń,
- orientacji seksualnej jako jednej z cech indywidualnych, warunkujących funkcjonowanie społeczne,
- płci i orientacji seksualnej jako czynnika zagrożenia wykluczeniem społecznym,
- pogłębionym podejściu do źródeł i skutków takich zjawisk społecznych związanych ze sferą seksualną, jak prostytutka czy pornografia,
- relacjach psychospołecznych (w tym – seksualnych) między ludźmi w aspekcie ich płci i orientacji seksualnej,
- prawie związanym z płciowością, a w szczególności o prawach reprodukcyjnych będących częścią międzynarodowego kanonu praw człowieka.

W literaturze rozróżnia się także pojęcie wychowania i uświadczenia seksualnego. Obuchowska i Jaczewski (1982) piszą, że są to powiązane części pedagogiki seksualnej. Wspólnym celem wychowania i uświadczenia seksualnego jest ukształtowanie osoby zdrowej seksualnie, czyli jednostki, która akceptuje swoją płeć, przyjmuje role z nią związane (role małżeńskie i rodzicielskie), bez lęku wyraża swoją seksualność w aspekcie zarówno fizycznym, jak i psychicznym, odznaczając się przy tym poczuciem odpowiedzialności za skutki tej ekspresji dotyczące siebie, partnera i społeczeństwa.

W procesie kształtowania jednostki zdrowej pod względem seksualnym wychowanie i uświadczenie się uzupełniają. Zarówno jedno, jak i drugie należy ujmować dynamicznie, zmieniają one bowiem swą treść wraz ze zmianami norm kulturowych.

Zgodnie z definicją Lwa-Starowicza (1999), przez pojęcie uświadczenia seksualnego rozumie się dostarczenie pewnego zasobu racjonalnej wiedzy, dostosowanej do płci, wieku i wrażliwości danej osoby, która jest niezbędna do prawidłowego zachowania seksualnego. Wiedza ta dotyczy biologii człowieka, psychologii, pewnych elementów medycyny (zwłaszcza ginekologii, psychiatrii, seksuologii), socjologii oraz prawa.

Jednak przekazując samą tylko wiedzę, nie można być pewnym, jak zostanie ona wykorzystana. Dlatego tak duże znaczenie ma wpajanie pewnych norm etycznych, kształtowanie postaw i zachowań wśród odbiorców tej wiedzy. To właśnie określa się mianem wychowania seksualnego (Lew-Starowicz i Szczerba 1995, Obuchowska i Jaczewski 1982).

Brak wiedzy seksuologicznej w społeczeństwie rzutuje na wiele dziedzin życia, w tym na zdrowie psychiczne ludzi (Obuchowska i Jaczewski 1982, Szczerba 1991). Brak uświadczenia leży niekiedy u podstaw patologii seksualnej. Kłasyycznym przykładem konsekwencji braku uświadczenia – i to już ludzi dorosłych – jest brak znajomości technik współżycia, w tym niewiedza na temat satysfakcji seksualnej kobiet. Przykładem skutków ignorancji seksualnej jest również brak wiedzy dotyczącej antykoncepcji, nieznajomość objawów chorób wenerycznych (i sposobów zapobiegania tym schorzeniom) oraz brak wiedzy na temat higieny intymnej.

Można zadać sobie pytanie, gdzie tkwią źródła tak złej sytuacji. Odpowiedź od lat jest taka sama – ani szkoła, ani dom rodzinny nie spełniają swych obowiązków w zakresie uświadczenia seksualnego.

Do realizacji programu edukacji seksualnej zobowiązują Polskę ustalenia międzynarodowe, między innymi dokumenty końcowe konferencji ONZ w Kairze (1994) i Pekinie (1995), jak również Konwencja o Prawach Dziecka (ratyfikowana przez Polskę w 1991 roku).

Według autorów raportów, najbardziej widocznymi skutkami zaniedbań w sferze edukacji seksualnej są przypadki zarażeń wirusem HIV i innymi chorobami przenoszonymi drogą płciową oraz wczesne i nieplanowane ciąże dziewcząt i młodych kobiet. Dlatego obradujące państwa uznały, że niezbędne są działania zmierzające do zmiany powyższej sytuacji. Dostrzeżono również konieczność modyfikacji utrwalonych w społeczeństwach wzorców dotyczących ról kobiet i mężczyzn. Stwierdzono bowiem, że stereotypy te wywierają zasadniczy wpływ na zachowania seksualne ludzi i są główną przyczyną dyskryminujących postaw wobec dziewcząt i kobiet.

Zajęto się także oceną skutków programów edukacji seksualnej. Zlecony przez Światową Organizację Zdrowia przegląd wyników 47 badań z różnych krajów (Grunseit i in. 1997) wykazał, że wprowadzenie programów edukacji seksualnej do szkół nie wpływa, a często opóźnia lub zmniejsza aktywność seksualną młodzieży oraz prowadzi do częstszego stosowania antykoncepcji.

Należy dodać, że programy okazywały się skuteczniejsze, gdy wprowadzono je, zanim młodzi ludzie podjęli aktywność seksualną. Lepsze efekty uzyskano także wtedy, gdy przekazywano młodzieży nie tylko praktyczne wiadomości na temat bezpiecznego seksu, ale i wiedzę dotyczącą postaw i norm społecznych. Oznacza to, że skuteczniejsze okazywały się te programy, które łączyły uświadczenie seksualne z wychowaniem seksualnym.

Stwierdzono także, że edukacja seksualna przyczynia się do zmniejszenia liczby zachowań ryzykownych. Można przypuszczać, że dobrze prowadzone programy edukacji seksualnej zwiększają asertywność młodzieży, wyposażają młodych ludzi w umiejętność oparcia się naciskom ze strony partnera lub presji otoczenia.

Edukacja seksualna jest procesem kompleksowym. Dokonuje się praktycznie przez całe życie człowieka. Rodzina odgrywa w niej bardzo ważną rolę. Rodzice oddziałują na dziecko nie tylko poprzez bezpośrednie rozmowy, ale także poprzez

własną postawę wobec seksu, żony czy męża. Tego wpływu nikt nie może podważyć. Często jednak rodzice z różnych przyczyn nie czują się na siłach, by w odpowiednim czasie i w odpowiedni sposób uświadomić własne dziecko. Woleliby więc, by to zadanie przejęła szkoła.

Według badań Izdebskiego i Durki (2002), 91% ankietowanych Polaków uważa, że w szkołach powinno się prowadzić zajęcia edukacji seksualnej. Te same badania wskazują na wyrażane przez uczniów zapotrzebowanie na przekazywanie w czasie zajęć wiedzy służącej zapobieganiu niechcianej ciąży oraz profilaktyce chorób przenoszonych drogą płciową, w tym HIV/AIDS.

Tymczasem stan faktyczny w polskich szkołach odbiega od standardów wyznaczonych przez międzynarodowe ustalenia i realizowanych przez państwa rozwinięte. Oświata seksualna w szkołach stoi wciąż na bardzo niskim poziomie, nie zapewniając dostępu do wiedzy zgodnej z najnowszymi osiągnięciami nauki w tej dziedzinie.

Jak pokazują kolejne raporty Federacji na rzecz Kobiet i Planowania Rodziny (2003, 2006), dyrektorzy mają często trudności z wprowadzeniem edukacji seksualnej do szkół. Najczęstszym problemem jest brak zgody ze strony rodziców lub brak odpowiednio przygotowanej kadry. Wciąż budzi zastrzeżenia lista podręczników rekomendowanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, ponieważ większość z nich reprezentuje tylko jedną opcję światopoglądową i zawiera informacje niepoparte obiektywnymi badaniami naukowymi. Jako że wybór podręcznika zależy od nauczyciela, zdarza się, że zamiast obiektywnej informacji przekazywane są uczniom poglądy nauczyciela. Wiedza z tego zakresu przekazywana jest często przez nauczycieli innych przedmiotów, bez odpowiedniego przygotowania merytorycznego. Na edukację seksualną brakuje także miejsca w stałym harmonogramie zajęć – najczęściej przedmiot ten jest realizowany w ramach zajęć dodatkowych, ewentualnie jako moduł w ramach wiedzy o społeczeństwie lub jako zajęcia zastępcze.

Warto przy tym zauważyć, że zajęcia te, jeśli w ogóle są prowadzone, cieszą się ze strony uczniów dużym zainteresowaniem – w większości szkół uczęszczają na nie wszyscy lub prawie wszyscy uczniowie. Badania prowadzone wśród uczniów (Hermanowicz i in. 1999) pokazują, że są oni zainteresowani zdobywaniem konkretnych informacji dotyczących różnych aspektów życia seksualnego, o które, jak można przypuszczać, wstydzą się zapytać rodziców. Młodzi ludzie chcieliby dowiadywać się na zajęciach edukacji seksualnej przede wszystkim „o różnych ważnych sprawach dotyczących współżycia seksualnego: kiedy należy je rozpoczynać, od czego zależy udane współżycie, co we współżyciu jest ważne dla kobiet i mężczyzn” – wskazuje na to 73,4% ankietowanych. Zainteresowani są również informacjami na temat antykoncepcji – „wszystkiego o antykoncepcji” chce dowiedzieć się 65,5% badanych. Wiele osób interesuje również profilaktyka AIDS i innych chorób przenoszonych drogą płciową, zdrowie dziewcząt i kobiet, a także proces zapłodnienia i przebieg ciąży.

O braku rzetelnej informacji z zakresu edukacji seksualnej świadczą fakty. Poważnym problemem pozostają ciąże nastoletnich dziewcząt oraz obniżający się wiek inicjacji seksualnej (Lew-Starowicz i Lew-Starowicz 2002) przy jednoczesnym braku stosowania skutecznych metod antykoncepcji. Dowodem ogromnego zapotrzebowania na rzetelną informację są wciąż bardzo liczne pytania młodych ludzi kierowane do osób pracujących w poradnictwie (listy, telefony zaufania, e-maile).

Jednak – jak widać z powyższych doniesień – młodzież pozostaje w dużej mierze zdana na własną inicjatywę w poszukiwaniu wiedzy na temat seksualności. W sytuacji gdy rodzice sami często potrzebują edukacji seksualnej, a szkoła nie jest w stanie sprostać międzynarodowym standardom, młodzi ludzie poszukują informacji na własną rękę – najczęściej od rówieśników lub z mediów, takich jak internet, telewizja czy czasopisma młodzieżowe. Badania (Hermanowicz i in. 1999) pokazują, że tylko 11% badanych uczniów odpowiedziało, że wiedzę o seksualności człowieka czerpali od nauczycieli, 5,2% uczniów wskazało katechetów, 76,4% – media, zaś 54,6% – rówieśników.

W zaistniałej sytuacji niepokoi nie tylko niewydolność instytucji odpowiedzialnych za edukację seksualną, ale także fakt, że główne źródła informacji o tej sferze życia są często przypadkowe i niekompetentne.

Ćwierć wieku temu Obuchowska i Jaczewski (1982, s. 199) pisali: „Mimo postulowania od lat konieczności uświadamiania seksualnego, praktycznie nadal dzieje się w tej dziedzinie bardzo niewiele. Nie jest to wprawdzie zakres wiedzy niedostępny, jednak zdobycie jej często musi być wynikiem własnej inicjatywy i niekiedy wymaga dużego wysiłku”. Wnioskując z przedstawionych doniesień, słowa te nie tracą aktualności.

Internet jako odpowiedź na potrzeby młodzieży dotyczące sfery seksualnej

Aby zrozumieć, w jaki sposób internet odpowiada na potrzeby młodego człowieka, należy pamiętać o zmianach, jakie dokonują się w jego psychice w trakcie dorastania. Od stopnia, w jakim będzie mu się udawało w realnym życiu zaspokajać potrzeby czy ambicje typowe dla tego okresu, zależeć będzie to, jakie aktywności w sieci staną się dla niego najbardziej atrakcyjne.

W okresie dojrzewania ujawnia się z nową mocą potrzeba intymności i przynależności. Manifestuje się ona między innymi poprzez intensywne poszukiwanie bliskich związków, zarówno z osobami przeciwnej, jak i tej samej płci, oraz wchodzenie w relacje grupowe (Obuchowska 2002, Suler 1998). Sieć gwarantuje całą rzeszę ludzi chętnych do takich interakcji (czaty, komunikatory) oraz grup, do których bez problemu można się przyłączyć (fora, grupy dyskusyjne). Zakres tematyczny tych sieciowych zgromadzeń jest właściwie nieograniczony. Umoż-

liwienie młodym ludziom uczestnictwa w takich grupach nie tylko zaspokaja ich potrzebę przynależności i bliskości, ale też daje im szansę na pogłębianie zainteresowań.

W sieci funkcjonują również tak zwane serwisy randkowe. Ich działanie porównać można do biura matrymonialnego – z tą różnicą, że w internetowym serwisie znaleźć można oferty z całego świata, do których użytkownik ma stały i bezpośredni dostęp, a celem nie musi być zawarcie związku małżeńskiego. Taka forma wydaje się szczególnie atrakcyjna dla młodego człowieka, który jeszcze w zbyt dużym stopniu odczuwa niepewność związaną z funkcjonowaniem swojego ciała czy psychiki, by mieć odwagę na bezpośredni kontakt. Z czasem można kontynuować tę znajomość za pomocą innych form komunikacji, aby w dogodnym momencie przenieść ją z przestrzeni wirtualnej do świata realnego lub zakończyć ją jeszcze w internecie bez takich kosztów psychicznych, jak w sytuacji bezpośredniej konfrontacji.

Internet odpowiada również na potrzebę seksualną, oferuje bowiem różne formy rozładowania napięcia poprzez tak zwany cyberseks.

Ben-Ze'ev (2005) definiuje zjawisko cyberseksu dwojako. W szerszym znaczeniu „cyberseks” odnosi się do wszelkiego typu czynności związanych z seksem, odbywających się w cyberprzestrzeni. W takim ujęciu oglądanie w internecie materiałów o charakterze seksualnym również stanowi rodzaj cyberseksu. W węższym znaczeniu „cyberseks” to termin określający interakcję społeczną między minimum dwiema osobami, które wymieniają przekaz cyfrowy w czasie rzeczywistym w celu osiągnięcia podniecenia seksualnego. W wypadku młodzieży bezpieczniej chyba używać tej szerszej definicji, ponieważ oglądanie pornografii w internecie również należy do kręgu aktywności, które czynią sieć atrakcyjną w oczach młodych ludzi.

Mimo znaczącej psychologicznej realności odczuwanej przez osoby uprawiające cyberseks, dla większości ludzi nie niesie on z sobą takich konsekwencji moralnych, jak romanse w świecie rzeczywistym (Ben-Ze'ev 2005). Ci, którzy mają romanse w cyberprzestrzeni, uważają, że są one realne psychologicznie, ale nie realne moralnie. Użytkownicy ci są przekonani, że chociaż przynoszą im one rzeczywistą satysfakcję psychiczną, ich partnerom nie dzieje się krzywda, skoro z moralnego punktu widzenia są one tylko wytworem wyobraźni. Tymczasem ich partnerzy z realnego świata często nie widzą żadnej różnicy pomiędzy romansami rozgrywanymi się w wirtualnej przestrzeni a tymi tradycyjnymi: brak kontaktu fizycznego i spotkań w realnym świecie nie zmniejsza poczucia naruszenia zobowiązania do wyłączności. Zbyt duża bliskość psychiczna partnerów romansujących za pośrednictwem internetu może zagrażać relacji, która rozgrywa się w świecie rzeczywistym (Ślósarz 2004a, Ślósarz 2004b). Cyberseks uprawia się z prawdziwą osobą i właśnie ta realna interakcja czyni ten kontakt rzeczywistym pod względem seksualnym – oraz moralnie problematycznym.

Ben-Ze'ev nazywa cyberseks seksem opartym na wyobraźni, czynnością wykazującą cechy rzeczywistego stosunku seksualnego. Czynność można bowiem

traktować jako posiadającą charakter seksualny nie tylko na podstawie zaistnienia fizycznego kontaktu, ale także z powodu jej emocjonalnego charakteru (wrażenia bliskości) lub rezultatów (orgazm). Tymczasem z cyberseksem wiąże się podniecenie, oczekiwanie, satysfakcja i orgazm – doznania kojarzone z typowymi czynnościami o charakterze seksualnym. Co więcej, zdaniem autora, szanse na osiągnięcie prawdziwej bliskości i orgazmu są w cyberprzestrzeni podobne lub nawet większe niż w świecie rzeczywistym. Cyberseks jest więc, zdaniem badacza, pełnym doświadczeniem emocjonalnym, podobnym do tego, jakie przeżywa się podczas seksualnego kontaktu fizycznego. Można zatem uznać, że cyberseks jest czynnością seksualną, aczkolwiek nietypową.

Podobnego zdania jest Zbigniew Lew-Starowicz (1997), który w wywiadzie dla wirtualnego magazynu „Cyber” określa cyberseks jako jedną z form seksu, porównywalną z telefoniczną rozmową o treści erotycznej, zaangażowane są w nią bowiem wszystkie zmysły ludzkie.

Według Lwa-Starowicza, nowe rozwiązanie technologiczne, które w jakiś sposób rewolucjonizuje sferę komunikacji międzyludzkiej, będzie miało również wpływ na sferę seksualną. Nic więc dziwnego, że w dobie tak prężnego rozwoju nowych mediów, ewolucji ulegają także tradycyjne formy zachowań seksualnych.

Ta ewolucja ma pewne zalety. Wszelkie zachowania seksualne realizowane za pośrednictwem internetu są bardziej bezpieczne niż w wypadku tradycyjnego kontaktu seksualnego, który w dobie AIDS jest ryzykowny. Lew-Starowicz w cytowanym wywiadzie twierdzi, że internet, a właściwie cyberseks, może być nawet dla niektórych źródłem terapeutycznych doznań, na przykład w wypadku zahamowań seksualnych. Jednocześnie zaleca ostrożność podczas korzystania z sieci w celach związanych ze sferą seksualną, każdy bowiem postęp techniki pociąga za sobą nowe dewiacje. Podobnego zdania jest Ślósarz (2004a).

Cyberseks nie jest w stanie zaspokoić wszystkich potrzeb człowieka, jak choćby potrzeby bezpośredniej bliskości, ale ma tę zaletę, że cechuje go duża dostępność i anonimowość, która wiąże się z niewielkim ryzykiem. Dla jego atrakcyjności duże znaczenie ma wyobraźnia, która znosi ograniczenia związane z określoną cielesnością oraz okolicznościami życiowymi. Pozwala przedstawiać siebie samych i innych ludzi w najbardziej pożądanym w danej chwili sposób oraz ułatwia idealizowanie drugiej osoby (Ben-Ze’ev 2005). Dla młodych ludzi kwestie te mają szczególne znaczenie, ponieważ w tym okresie zarówno ich potrzeby seksualne, jak i ich wyobraźnia intensywnie się rozwijają.

W okresie późnej adolescencji następuje dalszy rozwój myślenia logicznego, co w połączeniu z przyrostem doświadczenia sprawia, że młodzi ludzie zaczynają myśleć w sposób bardziej racjonalny (Obuchowska 2002). W coraz większym stopniu zaczynają dostrzegać złożoność życia oraz jego potencjalne niebezpieczeństwa. Potrzeba seksualna staje się stopniowo coraz istotniejsza, więc uwaga adolescentów zaczyna się coraz bardziej koncentrować wokół kwestii związanych z jej zaspokajaniem. Wiąże się to z naturalną ciekawością dotyczącą sfery seksualnej oraz z trudem zdobywania wiedzy na ten temat. Niekiedy ta potrze-

ba wiedzy wynika ze zdobytych już doświadczeń i lęku przed konsekwencjami, a niekiedy jest ona podyktowana przezornością młodego człowieka.

Przemilczanie czy wybiórcze przedstawianie informacji z tego zakresu uniemożliwia zaspokojenie ciekawości i utrwała przekonanie, że jest to sfera wstydliva, o której się nie mówi. To w konsekwencji powoduje szukanie zastępczych źródeł informacji, co oznacza między innymi podejmowanie zachowań ryzykownych i szukanie odpowiedzi poprzez doświadczenia osobiste. Niezaspokojenie potrzeby informacji w tej dziedzinie może zatem pociągać za sobą tragiczne konsekwencje.

W ostatnim czasie zaczęto w coraz większym stopniu eksplorować środowisko internetu pod kątem nowych możliwości edukacyjnych (Ledzińska 2004, Sadlik 1999, Szczeszek 2004, Vandervert i in. 2001). Pomimo rozmaitych zagrożeń ze strony nowego środka przekazu – upowszechniania się w sieci treści pornograficznych i pornografii o zabarwieniu dewiacyjnym – coraz bardziej powszechne jest zdanie, że internet może służyć do edukacji seksualnej. Lew-Starowicz (1997) nie ma wątpliwości, że dzięki nowym mediom postęp w zakresie edukacji seksualnej na świecie jest ogromny. Zdaniem badacza, wynika z tego również fakt, że coraz więcej ludzi ma bardziej udane życie seksualne. Zasadniczą rolę odgrywa tu aspekt poznawczy, im więcej bowiem człowiek wie, tym łatwiej sam może sobie pomóc i w satysfakcjonujący sposób wykreować własne życie seksualne.

Dane uzyskane przez chińskich badaczy (Lou i in. 2004) dowodzą, że program edukacji seksualnej przez internet znacznie zwiększa wiedzę młodych ludzi na temat zdrowia reprodukcyjnego, jak również ma wpływ (choć jego siła jest mniejsza) na postawy młodzieży wobec kwestii związanych z seksem. Co więcej, okazało się, że ten rodzaj edukacji seksualnej jest łatwo akceptowany przez młodych ludzi. Wyniki badaczy są spójne z innymi cytowanymi przez nich doniesieniami badawczymi, z których wynika, że internet może być skutecznym sposobem prowadzenia edukacji seksualnej.

W 2004 roku w Szanghaju instytut zajmujący się badaniami nad planowaniem rodzicielstwa (Institute of Planned Parenthood Research) uruchomił w sieci specjalną stronę poświęconą edukacji seksualnej młodych ludzi. Było to wynikiem studiów azjatyckich naukowców, które pokazały, że jedynie niewielki procent dorastających Chińczyków ma możliwość uzyskania rzetelnej wiedzy na temat sfery seksualnej człowieka – nauczyciele odpowiedzialni za przekazywanie tej wiedzy w szkole są często zbyt onieśmieleni tematem lub wykazują się jego niewystarczającym zrozumieniem, w związku z czym adolescenti czerpią swoją wiedzę raczej z nieformalnych źródeł informacji, takich jak telewizja czy młodzieżowe czasopisma.

Profesjonalna strona dotycząca tej sfery życia okazała się bardzo dobrym rozwiązaniem, zdaniem młodych ludzi łączącym podstawowe zalety: anonimowość, bezpieczeństwo i łatwy dostęp do informacji (Lou i in. 2004).

W Polsce także można znaleźć przykłady edukacji seksualnej, która dociera do młodych ludzi przez internet. Przy Federacji na rzecz Kobiet i Planowania

Rodziny od kilku lat działa Grupa Edukatorów Seksualnych PONTON (www.ponton.org.pl). Jako swoje główne cele Grupa wymienia:

- propagowanie rzetelnej wiedzy na temat antykoncepcji i zdrowia reprodukcyjnego,
- obalanie wśród młodzieży stereotypów dotyczących sfery życia seksualnego,
- pomoc młodzieży w dotarciu do ludzi i miejsc, w których uzyskają fachową pomoc w nurtujących ją problemach.

Na stronie PONTONU znajdują się artykuły dotyczące zdrowia seksualnego, dojrzewania, antykoncepcji, współżycia, relacji międzyludzkich i przemocy. Jest również forum, na którym można zadawać pytania dotyczące sfery seksualnej (lub pokrewne).

W dziale *Zasady korzystania z forum i przeznaczenia forum* można przeczytać, czym według organizatorów jest to forum: „ma [ono] przede wszystkim cel informacyjny – użytkownicy zadają pytania na tematy w zakresie szeroko pojętej edukacji seksualnej, a odpowiada moderator lub inny przeszkolony wolontariusz PONTONU. W forach z dopiskiem »Poradnictwo« odpowiada na pytania wyłącznie moderatorka lub jeden z edukatorów seksualnych PONTONU. Inne odpowiedzi będą usuwane”.

Abstrahując od tego, w jakim stopniu autorom serwisu udaje się spełniać przyjęte przez siebie założenia, trzeba zauważyć, że informacje zawarte w powyższym cytacie wydają się szczególnie ważne dla młodego człowieka poszukującego odpowiedzi na intymne pytania. Okazuje się bowiem, że na licznych w cyberprzestrzeni forach zorientowanych na szeroko pojmowaną tematykę seksualną informacje zgodne z prawdą przeplatają się z zupełnie niewiarygodnymi – i to w proporcjach na korzyść tych drugich. Zorientowanie się w tym chaosie informacyjnym przekracza niejednokrotnie możliwości osoby dorosłej, a co dopiero młodego człowieka, który w sytuacji dręczących go wątpliwości gotów jest uwierzyć w najbardziej absurdalne informacje.

Cyberedukacja seksualna stanowi ogromne wyzwanie dla tradycyjnej edukacji, a w szczególności dla tego konkretnego jej obszaru, jakim jest edukacja seksualna. Jest to swoiste zerwanie z tradycyjnym wzorcem komunikacji pomiędzy młodymi ludźmi z jednej strony a szkołą i rodziną z drugiej. Wzrasta stopień, w jakim młodzież sama może decydować o ważnych dla siebie sprawach. Odpowiedzi na pytania dotyczące sfery seksualnej, o które w wielu wypadkach raczej niechętnie pytano rodziców lub nauczycieli, teraz mogą być w prosty sposób uzyskane za pośrednictwem internetu. W porównaniu z poradnictwem czy dyskusjami odbywającymi się „twarzą w twarz” (czy to z ekspertami, czy z rówieśnikami), edukacja seksualna przez sieć gwarantuje znacznie większą prywatność, co ułatwia młodemu człowiekowi konfrontację z problemem. W ten oto sposób internet odpowiada na potrzebę niezależności i zachowania prywatności, jaka w szczególnym stopniu charakteryzuje młodzież.

Badania własne

Pytania badawcze

Praca ma charakter eksploracyjny. Celem badania jest uzyskanie danych dotyczących roli internetu w edukacji seksualnej młodych ludzi. Badanie ma pomóc w uzyskaniu odpowiedzi na następujące pytania: w jaki sposób adolescenti zdobywają (lub chcieliby zdobywać) w sieci informacje dotyczące sfery seksualnej; jak oceniają edukację seksualną dostępną przez internet; jakie mają poglądy odnośnie do występujących w przestrzeni wirtualnej zachowań seksualnych; jak na nie reagują oraz jakie zachowania o charakterze seksualnym sami tam podejmują.

Zadałam sobie także pytanie, czy kobiety i mężczyźni różnią się pod względem sposobu korzystania z internetu w celach szeroko rozumianej edukacji seksualnej. Jeżeli istnieją jakieś różnice między kobietami i mężczyznami, to w jakim obszarze?

Osoby badane

W badaniu brały udział 132 osoby obojga płci (48 kobiet i 84 mężczyzn). Osoby badane to internauci, którzy dostęp do narzędzia mieli za pośrednictwem strony www, na której została zamieszczona ankieta. Ich wiek zawiera się w przedziale 11–33 lat, 54,5% osób znalazło się w przedziale wieku 16–19 lat (późna adolescencja), a średni wiek osób badanych to 19,7 lat. Wszystkie osoby korzystały z internetu w domu. Średni okres dostępu do sieci to 4 lata i 7 miesięcy.

Narzędzie badawcze

Do zebrania potrzebnych informacji posłużył kwestionariusz mojego autorstwa, zamieszczony w Załączniku.

Kwestionariusz zawiera pytania dotyczące danych demograficznych (płeć, wiek, wykształcenie i miejsce zamieszkania) oraz okoliczności związanych z korzystaniem z internetu (okres, przez jaki osoba badana korzysta z sieci; miejsca, w jakich to czyni; obszary internetu, które odwiedza najczęściej).

Następną grupę stanowią pytania dotyczące wiedzy na temat seksualności – jej wyjściowego poziomu i sposobów jej zdobywania (tych rzeczywiście podejmowanych oraz tych preferowanych). Kolejna grupa pytań miała na celu ukazanie zachowań o charakterze seksualnym podejmowanych w sieci przez osoby badane (np. pytanie o uczestnictwo w rozmowach na temat seksu lub o cyberseks). W kwestionariuszu znalazły się również pytania, których celem było poznanie poglądów osób badanych na temat rozmaitych zachowań seksualnych mających miejsce w cyberprzestrzeni. Pojawiły się także pytania o reakcję użytkowników na przejawy obecności seksu w sieci. Ostatnia grupa pytań koncentrowała się wokół tego, jak edukację seksualną oferowaną przez internet oceniają jej odbiorcy

– zwłaszcza pod kątem poziomu zdobytej w ten sposób wiedzy oraz przydatności i wiarygodności informacji zdobywanych w sieci.

Procedura

Kwestionariusz został opublikowany w internecie, na stronie przeznaczonej do tego celu (www.ankietka.pl). Nie zastosowano żadnej selekcji osób badanych. W ankiecie zaznaczono, że jest ona skierowana przede wszystkim do młodzieży, ale w praktyce każdy mógł ją wypełnić. Umieszczenie ankiety w sieci gwarantowało osobom badanym dobrowolność i anonimowość, co jest szczególnie ważne przy tematyce dotyczącej kwestii intymnych.

Wyniki

Dane demograficzne

Dane uzyskane z pierwszej części ankiety dostarczyły informacji na temat częstotliwości korzystania przez osoby badane z poszczególnych obszarów internetu. Uzyskana wartość powstała w wyniku zsumowania odpowiedzi „często”, zaznaczanych przez osoby badane przy poszczególnych pozycjach. Wyniki procentowe prezentuje Tabela 1.

Tabela 1. Obszary internetu najczęściej używane przez osoby badane (dane w %)

Obszar internetu	kategoria odpowiedzi: „często”
komunikatory	81
przeglądanie stron www dla przyjemności	77
fora	66
poczta elektroniczna	66
ściąганie plików (filmy, muzyka)	63
wyszukiwanie informacji potrzebnych w nauce/pracy	56
wyszukiwanie informacji przydatnych w życiu codziennym	49
gry w sieci	31
erotyka	18
uzupełnianie oprogramowania	17
zakupy	16
czaty	7
serwisy randkowe	5
przeglądanie lub prowadzenie blogów	4
hakerstwo	3

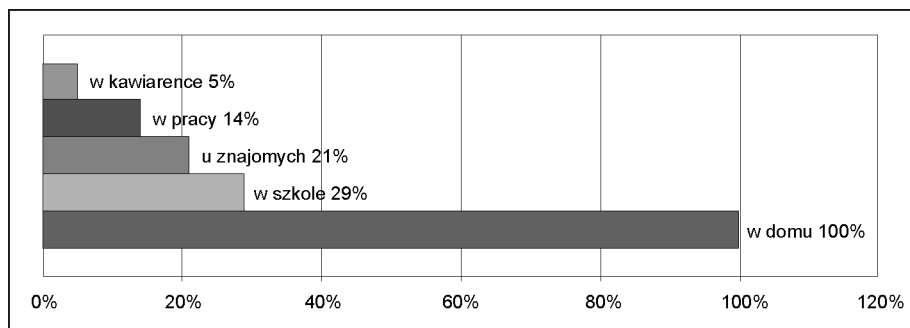
Jak wynika z uzyskanych danych, najczęściej wybieraną aktywnością w sieci są obszary służące do komunikacji (komunikatory, fora, e-mail) oraz aktywność określona jako „przeglądanie stron www dla przyjemności”, do korzystania z dużą częstotliwością z obszarów związanych z erotyką przyznaje się niemal co piąty internauta.

W badaniu uwzględniono także miejsce, w którym osoby badane korzystają z internetu, co obrazuje wykres na Rysunku 1.

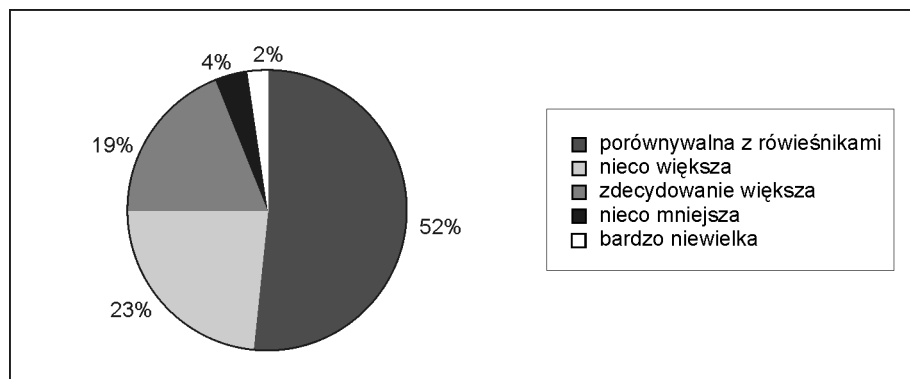
Z danych wynika, że większość osób badanych korzysta z internetu przede wszystkim w domu.

Wiedza na temat seksualności

Pierwsza kategoria pytań zawartych w kwestionariuszu dotyczyła wiedzy na temat seksualności, jaką dysponują osoby badane. Pierwsze z pytań miało na celu określenie przez osoby badane poziomu wyjściowego własnej wiedzy w tym obszarze. Wyniki ilustruje wykres na Rysunku 2.

Rysunek 1. Miejsce korzystania z internetu przez osoby badane

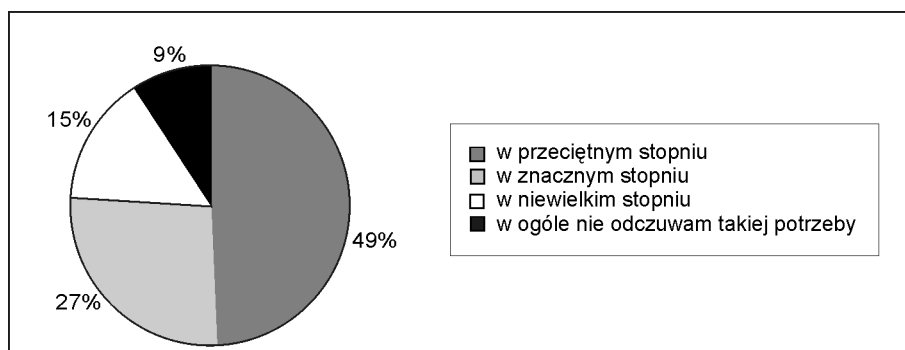
Rysunek 2. Poziom wiedzy osób badanych na temat seksualności

Z danych zawartych na wykresie wynika, że ponad połowa badanych przypisuje sobie posiadanie wiedzy odnośnie do sfery seksualnej porównywalnej z rówieśnikami, a niemal 42% uważa, że dysponuje wiedzą większą lub zdecydowanie większą.

Kolejne pytanie miało na celu określenie stopnia, w jakim osoby badane odczuwają potrzebę zdobywania informacji na tematy związane z seksualnością człowieka. Wyniki zaprezentowano na Rysunku 3.

Dane zawarte na poniższym wykresie wskazują, że tylko co czwarta osoba badana odczuwa znaczną potrzebę pogłębiania swojej wiedzy w tym obszarze, podczas gdy połowa w ogóle nie odczuwa takiej potrzeby. W tym miejscu warto dodać, że 62% badanych uczęszczało w szkole na przedmiot dotyczący szeroko rozumianej edukacji seksualnej.

Kolejne pytanie miało dostarczyć informacji odnośnie do tego, w jaki sposób osoby badane zdobywają wiedzę na temat sfery seksualnej. Dokładne dane przedstawione są w Tabeli 2.

Rysunek 3. Odczuwana potrzeba zdobywania wiedzy dotyczącej sfery seksualnej

Tabela 2. Wykorzystywane źródła wiedzy na temat sfery seksualnej (dane w %)

W jaki sposób zdobywasz wiedzę na tematy związane ze sferą seksualną?	kategoria odpowiedzi: „często”	kategoria odpowiedzi: „czasami”	kategoria odpowiedzi: „rzadko”	kategoria odpowiedzi: „nigdy”
przez internet	34	38	23	5
przez oglądanie pornografii	21	16	31	32
od rówieśników	20	39	31	10
ze specjalistycznych publikacji	14	27	31	28
z telewizji	8	30	47	15
od rodziców, osób starszych	5	17	32	46
dzięki edukacji seksualnej w szkole	5	14	35	46
z prasy młodzieżowej	5	20	28	47

Powyższa tabela pokazuje, że jako źródło informacji dotyczących seksualności osoby badane najczęściej wskazywały internet oraz rówieśników, ale często pornografia jest także traktowana jako źródło takiej wiedzy – co piąta osoba odpowiedziała, że często zdobywa wiedzę w ten sposób.

Następna pozycja kwestionariusza miała na celu ukazanie takich sposobów edukacji seksualnej, z których osoby badane najchętniej by korzystały. Wyniki zostały zaprezentowane w Tabeli 3. Ponieważ pytanie to zakładało możliwość wyboru więcej niż jednej opcji, podaję jedynie zsumowaną częstość wyboru poszczególnych pozycji.

Tabela 3. Preferowane źródła wiedzy na tematy dotyczące seksualności (dane w %)

W jaki sposób chciałbyś/chciałabyś zdobywać wiedzę na tematy związane ze sferą seksualną?	
przez internet	46
ze specjalistycznych publikacji, książek	38
dzięki edukacji seksualnej w szkole	33
od rówieśników	25
z telewizji	24
od rodziców, osób starszych	18
z prasy młodzieżowej	11
inne	20

Z danych zawartych w tabeli wynika, że internet pozostaje najczęściej wybieranym źródłem zdobywania informacji na temat sfery seksualnej. Następne pozycje zajmują jednak specjalistyczne publikacje oraz edukacja seksualna w szkole, dzięki której chciałaby się dokształcać co trzecia osoba badana. Co piąta osoba uważa, że korzystne mogą być inne źródła zdobywania wiedzy w tym obszarze – do najczęściej wymienianych należy „praktyka”, czyli własne doświadczenia seksualne.

Kolejne pytanie sprawdzało, jakie konkretne obszary w internecie wykorzystują osoby badane do zbierania informacji na temat seksualności. Wyniki prezentujące częstotliwość korzystania z poszczególnych obszarów sieci w celu uzyskania takiej wiedzy zawarte są w Tabeli 4.

Z poniższych danych wynika, że co piąty internauta często wykorzystuje strony erotyczne lub pornograficzne w celu uzyskania informacji dotyczących sfery seksualnej. Osoby badane dość często uzyskują informacje na ten temat dzięki portalom ogólnotematycznym lub na forach. Prawie połowa użytkowników w ogóle nie korzysta ze specjalistycznych serwisów edukacyjnych.

Tabela 4. Internetowe źródła informacji na temat sfery seksualnej (dane w %)

W jaki sposób wyszukujesz w sieci informacje dotyczące sfery seksualnej?	kategoria odpowiedzi: „często”	kategoria odpowiedzi: „czasami”	kategoria odpowiedzi: „rzadko”	kategoria odpowiedzi: „nigdy”
strony erotyczne/pornograficzne	21	18	25	36
linki z portali ogólnotematycznych	15	27	29	29
fora	14	32	27	27
serwisy dotyczące edukacji seksualnej	11	15	25	49
czaty	5	9	15	71

Pozostaje jeszcze kwestia okoliczności, w jakich internauci sięgają do informacji odnośnie do sfery seksualnej, umieszczonych w sieci. Wyniki tej pozycji kwestionariusza zamieszczone są na Rysunku 4.

Jak wynika z uzyskanych danych, znaczna większość osób badanych zdobywa w sieci wiedzę na temat seksualności bez szczególnej potrzeby, tylko po to, żeby „wiedzieć więcej”. Prawie dwa razy rzadziej jako powód poszukiwania takich informacji pojawiał się „konkretny problem”.

Warto uzupełnić powyższe dane informacją, że 92% osób badanych twierdzi, iż nie ma dla nich takich tematów związanych ze sferą seksualną, które byłoby w stanie poruszyć jedynie w internecie. Pozostałe 8% przyznaje, że tylko w sieci mogliby poruszyć kwestie wstydlive dla nich, na przykład rozmaite fantazje seksualne.

Zachowania seksualne w cyberprzestrzeni

Kolejna kategoria pytań zawartych w kwestionariuszu to pytania odnoszące się do rozmaitych zachowań, z jakimi można się spotkać w przestrzeni internetu. Wyniki zebrano w Tabeli 5.

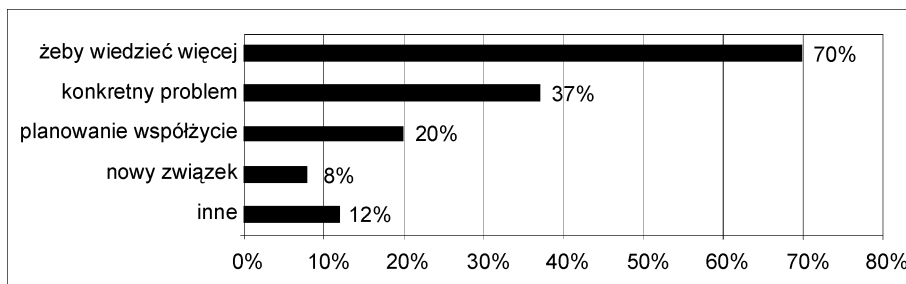
Rysunek 4. Najczęstsze powody poszukiwania w sieci informacji dotyczących seksualności

Tabela 5. Zachowania o charakterze seksualnym przejawiane w internecie (dane w %)

Pytania	kategoria odpowiedzi: „często”	kategoria odpowiedzi: „czasami”	kategoria odpowiedzi: „rzadko”	kategoria odpowiedzi: „nigdy”
Jak często przeglądasz w internecie treści o charakterze seksualnym, w celu osiągnięcia satysfakcji seksualnej?	24	24	30	22
Jak często podejmujesz z drugą osobą kontakt za pośrednictwem internetu, w celu osiągnięcia satysfakcji seksualnej („seks wirtualny”)?	8	5	20	67
Jak często otrzymujesz w internecie zaproszenia do rozmowy o charakterze seksualnym?	15	19	36	30
Jak często zdarza Ci się być biernym obserwatorem rozmów o tematyce seksualnej prowadzonych na:				
forach	11	17	39	33
czatach?	7	14	23	56
Jak często zdarza Ci się być uczestnikiem rozmów o tematyce seksualnej prowadzonych na:				
komunikatorach	13	36	25	26
forach	10	14	33	43
czatach	8	11	18	63
serwisach randkowych?	6	3	11	80
Jak często poszukujesz partnerów seksualnych na:				
czatach	8	5	11	76
forach	4	1	9	86
komunikatorach	5	9	11	75
serwisach randkowych?	3	5	4	88
Jak często zdarza Ci się otworzyć link reklamujący strony czy produkty o charakterze erotycznym?	8	27	40	25

Zgromadzone w tabeli wyniki wskazują, że połowa internautów z mniejszą lub większą częstotliwością korzysta z materiałów zawartych w sieci w celu uzyskania satysfakcji seksualnej, ale już tylko co trzeci przyznaje się do cyberseksu w węższym rozumieniu (kontakt z drugą osobą *via* internet w celu osiągnięcia satysfakcji seksualnej). Znaczna większość osób badanych nie przyznaje się też do poszukiwania partnerów seksualnych w cyberprzestrzeni.

Poglądy na temat obecności seksu w sieci

Następna kategoria pytań miała na celu poznanie poglądów internautów odnośnie do rozmaitych przejawów seksu i życia seksualnego w cyberprzestrzeni. W tej kategorii znalazły się dwa pytania o osiąganie satysfakcji seksualnej za pośrednictwem internetu. Pierwsze zakłada udział w tej interakcji drugiej osoby – i to nie stałego partnera. Osoby badane miały możliwość zaznaczenia więcej niż jedną odpowiedź. Wyniki zebrano na Rysunku 5.

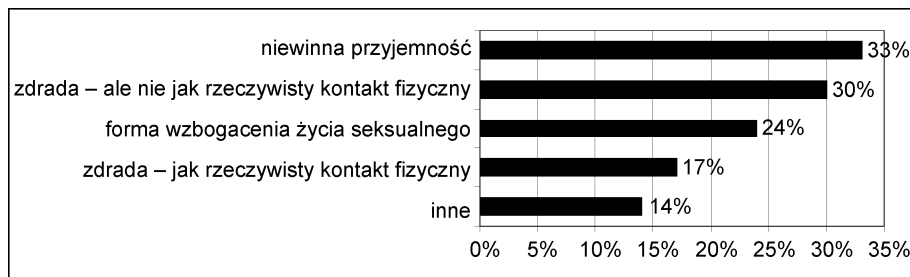
Według danych zgromadzonych na wykresie, co trzecia osoba badana jest zdania, że taka forma interakcji seksualnej stanowi „niewinną przyjemność”, a jeśli nawet jest zdradą, to mniej poważną, niż wtedy, gdy taka interakcja miałaby miejsce w świecie rzeczywistym, a nie jedynie w cyberprzestrzeni. Niewiele mniej osób uważa, że internetowy kontakt o charakterze seksualnym z osobą inną niż stały partner to forma wzbogacenia życia seksualnego.

Pozycja oznaczona jako „inne” dawała badanym możliwość swobodnej wypowiedzi. Wśród wymienianych tu odpowiedzi najczęściej pojawiały się stwierdzenia, że taka forma relacji seksualnej to „głupota”.

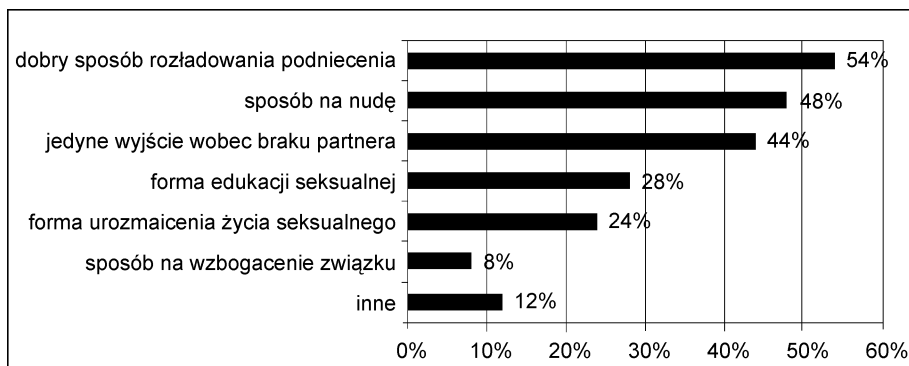
Kolejne pytanie w tej kategorii miało na celu ustalenie, jak generalnie internauci oceniają osiąganie satysfakcji seksualnej za pośrednictwem internetu – zarówno przy pomocy pornografii, jak też w formie interakcji seksualnej z drugą osobą. Osoby badane miały możliwość udzielenia więcej niż jedną odpowiedź. Wyniki przedstawiono na Rysunku 6.

Z danych zawartych na wykresie wynika, że około połowa osób badanych uważa szeroko rozumiany cyberseks za dobry sposób na rozładowanie seksualnego podniecenia oraz rodzaj rozrywki – „sposób na nudę”. Część internautów jest także zdania, że taka aktywność stanowi formę edukacji seksualnej. Wśród odpowiedzi zaklasyfikowanych jako „inne” najczęściej padały stwierdzenia, że osiąganie satysfakcji seksualnej przy pomocy internetu to „głupota”.

Ostatnia pozycja z tej kategorii zawierała serię stwierdzeń na temat roli internetu w życiu seksualnym, do których internauci mieli się ustosunkować, udzielając odpowiedzi „tak” lub „nie”. Wyniki zestawiono w Tabeli 6.

Rysunek 5. Stosunek do osiągania satysfakcji seksualnej via internet nie ze stałym partnerem

Rysunek 6. Stosunek do osiągania satysfakcji seksualnej za pośrednictwem internetu

Tabela 6. Poglądy na temat roli internetu w życiu seksualnym człowieka (dane w %)

Twierdzenia	kategoria odpowiedzi: „tak”
Internet stanowi cenne źródło wiedzy na temat seksualności człowieka.	74
Internet wzbogaca życie erotyczne.	64
Internet pozwala urzeczywistnić swoje fantazje seksualne.	59
Internet sprzyja podejmowaniu ryzykownych zachowań seksualnych.	57
Internet sprzyja niewierności.	55
Internet sprzyja zwiększeniu liczby partnerów seksualnych.	52
Internet przyspiesza moment inicjacji seksualnej.	45
Internet przyczynia się do pozbycia się kompleksów na tle seksualnym.	42
Internet przyczynia się do nabycia kompleksów na tle seksualnym.	35
Internet jest jedyną szansą na znalezienie partnera seksualnego dla osób nieśmiałych.	27

Z danych zgromadzonych w tabeli wynika, że znaczna większość internautów uważa sieć za cenne źródło wiedzy o sferze seksualnej człowieka. Oprócz zdobywania informacji ponad połowa osób badanych podkreśla rolę cyberprzestrzeni we wzbogacaniu życia seksualnego, na przykład poprzez możliwość realizowania rozmaitych fantazji erotycznych. Nieco mniej odpowiedzi twierdzących uzyskały wypowiedzi dotyczące negatywnej roli internetu.

Reakcje na obecność seksu w cyberprzestrzeni

Następna kategoria pytań koncentrowała się wokół reakcji osób badanych na rozmaite przejawy obecności seksu w internecie. W tej kategorii znalazły się dwa pytania – jedno z nich posłużyło do określenia, jak osoby badane ustosunkowują się do ilości treści o charakterze seksualnym zawartych w sieci. Internauci mieli wybrać jedno spośród trzech poniższych stwierdzeń określających ich ocenę ilości owych treści: „zbyt dużo”, „odpowiednia ilość”, „zbyt mało”. Okazało się, że według 55% osób badanych treści o charakterze seksualnym jest w internecie „odpowiednia ilość”, 40% jest zdania, że treści tych jest zbyt wiele, natomiast tylko 5% przyznaje, że takiego materiału mogłoby być więcej.

Drugie pytanie z tej kategorii stanowiło próbę zbadania, w jaki sposób internauci reagują na konkretne formy obecności seksu w rozmaitych obszarach sieci. Każda osoba badana miała wybrać jedną z pięciu emocji odczuwanych podczas konfrontacji z wybranymi przejawami zachowań lub treści o charakterze seksualnym, z jakimi można zetknąć się w internecie. Wyniki prezentuje Tabela 7.

Tabela 7. Reakcja na przejawy obecności seksu w sieci (dane w %)

Formy obecności seksu w sieci	zadowolenie	zainteresowanie	obojętność	nie-smak	irytacja	trudno określić	nie dotyczy
strony pornograficzne	16	23	34	7	5	6	9
erotyzm w grach	12	27	36	5	4	5	11
rozmowy dotyczące seksu na forach	10	23	36	6	5	8	12
treści związane z seksem na ogólnotematycznych portalach	8	36	38	5	3	5	5
rozmowy dotyczące seksu na czatach	8	14	31	6	4	4	33
zaczepki o charakterze seksualnym na czatach	8	13	23	14	17	1	24
zaczepki o charakterze seksualnym na serwisach randkowych	8	6	26	11	9	2	38
reklamy produktów/usług o charakterze seksualnym	4	23	39	8	13	5	8
wyniki średnie dla emocji	9,3	20,6	32,9	7,8	7,5	4,5	17,5

Dane zgromadzone w powyższej tabeli wskazują, że spośród wymienionych form obecności seksu w sieci z największym zadowoleniem internautów spoty-

kają się strony pornograficzne oraz erotyzm w grach. Te dwa obszary budzą też duże zainteresowanie użytkowników. Mimo to największym zainteresowaniem internauci darzą treści związane z seksem, które można znaleźć na portalach ogólnotematycznych. Jednak najczęściej wybieraną przez osoby badane emocją była obojętność – średnio co trzeci internauta pozostaje obojętny wobec przejawów seksu w cyberprzestrzeni. Natomiast co piąty badany przyznawał się do zainteresowania w obliczu takich zachowań czy treści.

Ocena internetowych źródeł edukacji seksualnej

Ostatnią kategorią pytań zawartych w kwestionariuszu były pytania dotyczące oceny źródeł edukacji seksualnej – przede wszystkim źródeł pochodzących z sieci. Zadaniem osób badanych było przyporządkowanie podanym pozycjom oceny od 1 (duża przydatność) do 5 (brak przydatności). Wyniki zaprezentowane są w Tabeli 8.

Tabela 8. Ocena przydatności źródeł wiedzy na temat seksualności człowieka (dane w %)

	Źródła	bardzo przydatne	przydatne	średnio przydatne	mało przydatne	nieprzydatne
pozainternetowe	specjalistyczne publikacje, książki	33	25	24	12	6
	internet	26	39	27	7	1
	rówieśnicy	21	40	24	13	2
	rodzice, osoby starsze	18	24	17	24	17
	edukacja seksualna w szkole	17	16	20	25	22
	pornografia	13	22	23	18	24
	telewizja	10	24	33	21	12
	prasa młodzieżowa	5	18	26	24	27
internetowe	specjalistyczne serwisy edukacyjne	32	37	17	8	6
	linki z portali ogólnotematycznych	17	31	24	20	8
	strony erotyczne/pornograficzne	14	18	25	18	25
	fora o tematyce związanej z seksem	14	24	24	24	14
	fora o innej tematyce	10	17	21	21	31
	inne rodzaje czatów	7	8	20	23	42
	czaty erotyczne	6	10	21	21	42

Jak wynika z danych zgromadzonych w tabeli, za najbardziej przydatne źródła informacji na temat seksualności uważane są specjalistyczne publikacje i internet (rozumiany ogólnie). Zaś w jego obrębie, zdaniem użytkowników, największą przydatnością odznaczają się profesjonalne serwisy internetowe zajmujące się edukacją seksualną, ale również linki z portali ogólnotematycznych. Co trzecia osoba badana uznała, że w nabywaniu wiedzy dotyczącej sfery seksualnej przydatna może być pornografia – zarówno ta w sieci, jak i ta dostępna poza internetem (wynik powstał po zsumowaniu liczby odpowiedzi „bardzo przydatna” i „przydatna”). Prawie połowa badanych jest zdania, że edukacja seksualna w szkole jest w zasadzie nieprzydatna.

Pozostaje jeszcze kwestia wiarygodności internetowych źródeł edukacji seksualnej. Forma pytania była zbliżona do poprzedniego – badani mieli zdecydować, czy wymienione obszary internetu są ich zdaniem „bardzo wiarygodne” (1), „wiarygodne” (2), „średnio wiarygodne” (3), „mało wiarygodne” (4) czy „zupełnie niewiarygodne” (5). Wyniki ilustruje Tabela 9.

Tabela 9. Ocena wiarygodności internetowych źródeł wiedzy na temat seksualności człowieka (dane w %)

Wiarygodność	bardzo wiarygodne	wiarygodne	średnio wiarygodne	mało wiarygodne	niewiarygodne
specjalistyczne serwisy edukacyjne	30	40	21	4	5
linki z portali ogólnotematycznych	13	35	32	13	7
fora o tematyce związanej z seksem	9	18	32	21	20
strony erotyczne/pornograficzne	8	7	33	30	22
fora o innej tematyce	5	8	33	26	28
inne rodzaje czatów	5	1	23	31	40
czaty erotyczne	2	5	19	36	38

Jak wynika z danych zawartych w powyższej tabeli, zdecydowanie największą wiarygodność użytkownicy przypisują profesjonalnym serwisom poświęconym edukacji seksualnej. Na drugim miejscu – podobnie jak w wypadku poprzedniego pytania – znajdują się portale ogólnotematyczne, oferujące przez linki dostęp do interesujących informacji.

Związki między zmiennymi

Dla całej grupy osób badanych przeprowadzono także test istotności różnic statystycznych. Zmienną grupującą była płeć, a zmienną zależną – wyniki dla poszczególnych pozycji kwestionariusza. Ze względu na obecność wśród pozycji kwestionariusza zmiennych porządkowych oraz brak rozkładu normalnego w wypadku niektórych zmiennych, do analizy wykorzystano Test U Manna-Whitneya. Z uwagi na bardzo dużą liczbę zmiennych przedstawione zostaną jedynie te, które okazały się istotne statystycznie na poziomie $p < 0,05$.

W ramach kategorii dotyczącej gromadzenia wiedzy na temat seksualności człowieka można zauważyć, że kobiety częściej zdobywają informacje za pomocą specjalistycznych publikacji oraz prasy młodzieżowej. Mężczyźni w celu zdobywania wiedzy na tematy związane ze sferą seksualną w większym stopniu wykorzystują pornografię – zarówno internetową, jak i tę dostępną poza siecią. Mężczyźni w ogóle częściej niż kobiety chcieliby zdobywać takie informacje za pośrednictwem internetu. Natomiast kobiety wołałyby korzystać w tym celu ze specjalistycznych publikacji i prasy młodzieżowej.

W obrębie kategorii określanej jako „zachowania seksualne w cyberprzestrzeni” płeć w sposób istotny różnicuje wyniki dla dwóch pozycji kwestionariusza. Mężczyźni istotnie częściej przeglądają w sieci treści o charakterze seksualnym w celu osiągnięcia satysfakcji seksualnej. Natomiast kobiety znacząco częściej otrzymują w internecie zaproszenia do rozmów o charakterze seksualnym.

Istotne różnice pomiędzy kobietami i mężczyznami występują również w poglądach na temat roli internetu w życiu seksualnym człowieka. Mężczyźni przejawiają większe przekonanie, jakoby sieć przyczyniała się do pozbycia się kompleksów na tle seksualnym. Znacząco więcej mężczyzn niż kobiet uważa, że osiąganie satysfakcji seksualnej za pośrednictwem internetu (czy to poprzez interakcję z innym użytkownikiem, czy też za pomocą pornografii) to dobry „sposób na nudę”. Istnieje także istotna różnica pomiędzy mężczyznami a kobietami w kwestii postrzegania internetu jako cennego źródła wiedzy na temat seksualności człowieka – mężczyźni częściej niż kobiety zgadzają się z tą opinią. Natomiast kobiety nieco częściej niż mężczyźni przyznawały, że osiąganie satysfakcji seksualnej przez internet z kimś innym niż stały partner to zdrada, ale nie aż taka, jak gdyby był to kontakt fizyczny. Warto jednak zaznaczyć, że większość z grupy kobiet była przeciwna temu twierdzeniu.

W ramach kategorii opisującej reakcje osób badanych na przejawy seksu w cyberprzestrzeni wyłoniono istotne różnice dla trzech pozycji. Mężczyźni częściej niż kobiety wybierali „zadowolenie” i „zainteresowanie” jako reakcje na strony pornograficzne, erotyzm w grach oraz zaczepki o charakterze seksualnym na czatach. Jednak w wypadku tej ostatniej pozycji mężczyźni znacznie częściej twierdzili też, że takie zjawisko ich nie dotyczy.

Występują także istotne różnice pomiędzy kobietami i mężczyznami odnośnie do oceny ilości obecnych w sieci treści o charakterze seksualnym – mężczyźni znacząco częściej udzielali odpowiedzi, że treści tych jest zbyt mało.

Istotne statystycznie różnice można zauważyć również w opiniach kobiet i mężczyzn na temat przydatności i wiarygodności internetowych i pozainternetowych źródeł zdobywania informacji związanych ze sferą seksualną. Kobiety znacznie częściej uznawały za przydatną prasę młodzieżową, natomiast mężczyźni częściej niż kobiety podkreślali przydatność internetu (rozumianego ogólnie), rówieśników oraz pornografii – zarówno internetowej, jak i tej dostępnej także poza siecią. Istotne różnice w dokonywanej przez obie płcie ocenie wiarygodności dotyczyły tylko stron erotycznych/pornograficznych – mężczyźni w większym stopniu niż kobiety przypisywali im dużą wiarygodność.

Dyskusja wyników

Większość osób badanych korzysta z internetu od trzech do pięciu lat, co oznacza, że początki użytkowania tego narzędzia przypadają na ich wczesną adolescencję. Można zatem uznać, że dla tej grupy ludzi jest to „naturalne” środowisko. Warto rozważyć, czy tak wczesne obcowanie z siecią nie stanowi przyczyny pewnej obojętności, z jaką młodzi ludzie podchodzą do kwestii obecności seksu w cyberprzestrzeni. Wśród użytkowników przeważa bowiem opinia, że seksu w internecie jest „odpowiednia ilość” (ponad połowa badanych).

Co więcej, na pytanie o reakcje na konkretne przejawy obecności seksu w sieci w odpowiedziach także dominuje obojętność (choć erotyka w pewnych obszarach internetu wzbudza również zainteresowanie czy zadowolenie). Irytację lub niesmak wywołują jedynie zaczepki o charakterze seksualnym – prawdopodobnie dlatego, że jest to zjawisko w znacznie mniejszym stopniu podlegające kontroli ze strony użytkownika, przez co staje się bardziej męczące w odbiorze. Być może stąd wynika niewielka popularność czatów w odróżnieniu od bardziej popularnych forów (na których zaczepki, o ile wstępują, podlegają większej kontroli ze względu na asynchroniczność tej formy komunikacji).

Analiza wyników pokazała, że internauci relatywnie rzadko spotykają się z rozmowami o charakterze seksualnym na czatach oraz z zaczepkami na czatach i forach. Można się zastanawiać, czy wynika to z faktu, że te obszary internetu są przez nich ogólnie rzadziej odwiedzane (ponad 80% osób badanych deklaruje, że zdarza im się to rzadko albo nigdy), czy może samo zjawisko seksualnych zaczepiek nie jest aż tak częste. Badania przeprowadzone na dużą skalę przez Batorskiego (2006) przemawiają jednak za zmniejszającą się popularnością czatów.

Użytkownicy stosunkowo często irytują się reklamami o charakterze seksualnym (popularnie określanymi jako spam). Choć niemal jedna czwarta odbiorców jest zainteresowana ich treścią, to jednak rzadko kiedy otwierają oni linki reklamujące produkty czy usługi o charakterze erotycznym. Można to tłumaczyć zna-

jomością negatywnych konsekwencji takiego czynu, co potwierdza tezę o pewnym doświadczeniu osób badanych w używaniu sieci.

Ponad 50% przebadanych internautów twierdzi, że połowę lub więcej posiadanej wiedzy o seksualności zaczerpnęła z internetu. Można z tego wnioskować, że druga połowa użytkowników albo ma inne źródła informacji, albo nie odczuwa tak silnej potrzeby dokształcania się w tej dziedzinie.

Wyniki rzeczywiście wskazują, że połowa osób badanych w przeciętnym stopniu odczuwa potrzebę zdobywania wiedzy na temat seksualności, a tylko co piąty odczuwa taką potrzebę w stopniu znacznym. Jest to spójne z wynikami uzyskanymi dla pytania, w którym badani mieli ocenić swój poziom wiedzy dotyczącej sfery seksualnej – ponad połowa badanych stwierdziła, że ich wiedza jest porównywalna z wiedzą rówieśników; nieco mniej osób uznało, że dysponuje większą wiedzą. Być może wyniki ukształtowałyby się inaczej, gdyby średni wiek osób badanych był niższy.

Co prawda internet rozumiany ogólnie nie jest najwyżej oceniany pod względem przydatności w edukacji seksualnej – jako bardzo przydatne źródło wiedzy o seksualności człowieka określił go co czwarty badany – jednak właśnie z tego źródła młodzi ludzie najczęściej czerpią wiedzę i chcą, aby tak pozostało. Można przypuszczać, że przyczyną tego stanu rzeczy jest łatwość dostępu do wielu informacji oraz anonimowość, która ma szczególne znaczenie w przypadku poruszania tak intymnych kwestii.

Warto podkreślić, że edukacja seksualna w szkole – choć uczęszcza bądź uczęszczało na nią większość badanych (ponad 60%) – jest oceniana niezwykle nisko pod względem przydatności, a inne wyniki jeszcze dobitniej pokazują, że przedmiot ten przyczynia się do zdobywania wiedzy w bardzo niewielkim stopniu (80% badanych twierdzi, że rzadko lub nigdy zdobywa wiedzę w ten sposób).

Należy jednak zauważyć, że chociaż w chwili obecnej młodzi ludzie najczęściej zdobywają wiedzę o seksualności za pośrednictwem internetu, rówieśników i pornografii, to gdyby mogli wybierać, akcent przesunąłby się w kierunku specjalistycznych publikacji oraz właśnie edukacji seksualnej w szkole.

Ci spośród internautów, którzy odczuwają potrzebę edukacji seksualnej, korzystają z internetu przede wszystkim z „czystej” ciekawości poznawczej (takiej odpowiedzi udzieliło 70% badanych), a nie z powodu konkretnego problemu (co trzeci badany). Rezultat ten może tłumaczyć, czemu internauci wyszukują informacje dotyczące sfery seksualnej, korzystając częściej z portali ogólnotematycznych niż ze specjalistycznych serwisów.

Na podstawie uzyskanych wyników można przypuszczać, że wiedza dotycząca seksualności nabywana jest niejako przy okazji – na przykład podczas przeglądania portalu nietraktującego *stricte* o sferze seksualnej (linki z portali ogólnotematycznych są oceniane jako przydatne lub bardzo przydatne przez prawie połowę badanych). A zatem mielibyśmy do czynienia z edukacją seksualną mimowolną. Jest to o tyle prawdopodobne, że w ogromie informacji znajdujących się w sieci trudno nie trafić na te, które w jakiś sposób związane są z seksem.

Obserwacja ta pomaga wyjaśnić stosunkowo małą popularność specjalistycznych serwisów zajmujących się edukacją seksualną – biorąc pod uwagę ich niewielkie rozpowszechnienie (w porównaniu z innymi obszarami), może się okazać, że trudno jest je znaleźć, w sytuacji gdy inne źródła informacji upowszechnione są w większym stopniu. Nie jest również wykluczone, że są one wykorzystywane przede wszystkim, gdy zaistnieje konkretny problem, za czym przemawia również fakt ich dużej przydatności i wiarygodności w oczach użytkowników.

Stosunkowo popularnym źródłem zdobywania wiedzy dotyczącej seksualności są fora. Chociaż osoby badane nie korzystają z nich z dużą częstotliwością, to zostały uwzględnione przez największą liczbę użytkowników (sumując liczbę odpowiedzi „często” oraz „czasami” uzyska się najwyższy wynik dla tej pozycji). Tę względną popularność forów można tłumaczyć ich dużą interaktywnością, obecnością innych ludzi, którzy pomagają i dzielą się doświadczeniami o każdej porze dnia i nocy. Co więcej, na forach tematycznych jest duża szansa spotkania rówieśników, od których, jak wiadomo, młodzi ludzie chętnie czerpią informacje na trudne tematy. Należy jednak zauważyć, że popularność forów nie przekłada się na wysoką ocenę ich wiarygodności, co może sugerować, że adolescenti będą odnosić się do wiedzy uzyskanej tą drogą z pewną rezerwą.

Czaty, jak już wspomniano, są raczej mało popularne wśród osób badanych. Wnioskując z uzyskanych wyników, są one także mało popularne, biorąc pod uwagę kwestię edukacji seksualnej. Nie cieszą się również wiarygodnością ze strony użytkowników. Brak zaufania do informacji, które można uzyskać tą drogą, może wynikać z ich dynamicznej natury (mnogość ludzi, poglądów, szybkie tempo przepływu informacji). Odpowiedzi udzielane na czacie mogą sprawiać wrażenie zbyt spontanicznych i nieprzemyślanych, podczas gdy mniej synchroniczne formy komunikacji wydają się sprzyjać dłuższej refleksji.

Część osób badanych twierdzi również, że informacje o sferze seksualnej czerpie w mniejszym lub większym stopniu z pornografii (co piąty badany przyznaje się do częstego korzystania z niej). Oznacza to, że internauci wykorzystują ten obszar dwójako: z jednej strony oglądają pornografię dla osiągnięcia satysfakcji seksualnej (jedynie co piąty badany stwierdził, że nigdy tego nie robi), z drugiej strony prawie 30% osób badanych stwierdza wprost, że osiąganie satysfakcji seksualnej za pośrednictwem internetu to dla nich forma edukacji seksualnej.

Jeśli przynajmniej niektórzy internauci do edukacyjnych celów osiąganych poprzez cyberseks zaliczają wzbogacanie życia erotycznego, oznaczałoby to, że pod pojęciem „edukacji seksualnej” rozumieją nie tylko informacje o antykoncepcji czy cyklu miesięcznym, ale także działania zmierzające do poprawy satysfakcji z życia seksualnego. Jest to jednak hipoteza, która wymaga sprawdzenia.

Jeżeli przyjrzeć się odpowiedziom osób badanych na pytania dotyczące przejawianych przez nich w sieci zachowań o charakterze seksualnym, okazuje się, że najczęstsze jest właśnie oglądanie treści o charakterze seksualnym w celu osiągnięcia satysfakcji seksualnej. Do uczestnictwa w sposób bierny bądź czynny

w rozmowach o tematyce seksualnej prowadzonych na czatach lub forach przyznaje się jedynie niewielki procent osób badanych.

Jeśli dochodzi do rozmów na tematy seksualne, to odbywają się one prawie wyłącznie za pośrednictwem komunikatorów. Oznacza to, że kontakty tego rodzaju dotyczą znajomych ze świata realnego lub też osób poznanych wcześniej, podczas używania innych obszarów sieci. Pozostałe formy internetowej komunikacji są prawdopodobnie za mało synchroniczne (fora, serwisy randkowe) lub zbyt nieprzewidywalne i dynamiczne (czaty).

Ponadto z danych wynika, że jeszcze rzadszym zjawiskiem jest cyberseks rozumiany jako kontakt z drugą osobą za pośrednictwem internetu w celu osiągnięcia satysfakcji seksualnej. Internauci rzadko przyznają się także do poszukiwania w sieci partnerów seksualnych.

Warto odnotować, że relatywnie duży odsetek użytkowników nie spotyka się z przejawami seksu, zwłaszcza tymi obecnymi na czatach czy serwisach randkowych – co pokrywa się z niewielką popularnością tych obszarów internetu wśród młodych ludzi.

Stosunek badanych do osiągnięcia satysfakcji seksualnej dzięki oglądaniu treści pornograficznych lub uprawianiu cyberseksu jest raczej pozytywny, choć zdarzają się również odpowiedzi skrajnie negatywne. Zauważalny jest również nacisk, jaki badani kładą na rolę pornografii i cyberseksu w zaspokajaniu popędów lub zapewnianiu rozrywki, podczas gdy aspekty poznawcze („forma edukacji seksualnej”) schodzą na plan dalszy.

Co ciekawe, pozytywna postawa wobec cyberseksu idzie w parze z deklaracjami młodych ludzi, że sami w znikomym stopniu korzystają z tej formy seksu – prawie 70% osób badanych odpowiedziało, że nigdy im się to nie przytrafiło.

Większość badanych ma również stosunkowo liberalne podejście do osiągania satysfakcji seksualnej przez internet z kimś innym niż stały partner.

Z powyższych wyników można wnioskować, że dla internautów istnieje różnica pomiędzy seksem za pośrednictwem sieci a tym w świecie rzeczywistym – dlatego zdrada dokonana w cyberprzestrzeni nie jest traktowana przez większość badanych tak poważnie, jak zdrada w świecie realnym.

Analizując poglądy osób badanych na rolę internetu w życiu seksualnym człowieka, można zauważyć, że stosunek do tej kwestii jest mieszany. Większość użytkowników jest zdania, że ten środek przekazu nie wpływa na powstawanie czy pozbycie się kompleksów i nie przyspiesza momentu inicjacji seksualnej. Przychylają się tym samym do poglądu o neutralności sieci.

Z drugiej jednak strony zdania badanych co do wpływu internetu na niewierność, ryzykowne zachowania seksualne czy zwiększenie liczby partnerów są podzielone. Okazuje się więc, że wielu internautów – mimo deklarowanej obojętności wobec przejawów obecności seksu w sieci – dopuszcza jednak oddziaływanie internetu na odbiorców. Można z tego wysnuć wniosek, że osoby badane wierzą w oddziaływanie na innych ludzi treści o charakterze seksualnym, jednocześnie zakładając, iż sami pozostają wobec tych treści neutralni. Możliwe również,

że zdaniem internautów cyberprzestrzeń oddziałuje silnie jedynie, jeśli chodzi o aspekty pozytywne („internet stanowi cenne źródło wiedzy na temat seksualności człowieka”, „internet wzbogaca życie erotyczne”).

Podsumowując wyniki uzyskane w ankiecie, jednym z głównych powodów, dla których młodzi ludzie korzystają z sieci, jest zaspokojenie potrzeby kontaktu z innymi ludźmi (zwłaszcza z rówieśnikami). Skłaniać to może do przypuszczeń, że internet będzie im równie często służył jako narzędzie do specyficznego rodzaju kontaktów, jakimi są kontakty seksualne (cyberseks). Tak się jednak nie dzieje. Jak pokazują wyniki, powyższy sposób wykorzystania sieci jest zjawiskiem marginalnym. Spowodowane jest to podejściem młodych ludzi do samego środka przekazu: wyraźnie oddzielają oni bowiem przestrzeń wirtualną od świata rzeczywistego – przynajmniej co do kwestii związanych ze sferą seksualną.

Prawdopodobnie efektem takiego właśnie podejścia jest niska atrakcyjność cyberseksu traktowanego jako forma zaspokajania potrzeb seksualnych. Wyniki badań wskazują, że adolescenti czują, iż w sieci obcują z pewnego rodzaju substytutem. Ubocznym skutkiem takiego poglądu może być bagatelizowanie moralnych konsekwencji „internetowej zdrady”, a także wpływu, jaki wywierają na nich treści tego rodzaju. Kolejnym efektem powyższej postawy – oddzielenia tego, co realne, od tego, co wirtualne – może być generalnie pozytywne odnoszenie się do internetowej erotyki, którą adolescenti traktują jako naturalne zjawisko.

Pozytywny stosunek do erotyki wiąże się prawdopodobnie z kolejnym powodem obecności młodych w sieci – rozrywką. Znamienne jest, że jedną z najczęstszych aktywności podejmowanych w internecie przez osoby badane jest przeglądanie stron www – nie w celu wyszukania potrzebnych informacji, ale właśnie „dla przyjemności”. Jak pokazują uzyskane wyniki, obecne w sieci treści seksualne w dużej mierze stają się jedną z części składowych internetowej rozrywki.

Można zaryzykować stwierdzenie, że to kombinacja omawianych czynników – tendencji do poszukiwania w sieci źródła rozrywki oraz braku wiary w to, że seks z „wirtualnym” partnerem zaspokoi potrzeby tak, jak mógłby to uczynić realny kontakt – powoduje, że najbardziej popularną formą zachowań seksualnych jest oglądanie internetowej pornografii.

Niewykluczone, że popularność sieciowej pornografii wiąże się także z gwarantowaną przez internet anonimowością. Bierna konsumpcja internetowej erotyki niesie z sobą dużo mniejsze ryzyko niepożądanego i niekontrolowanego kontaktu z innymi czy „zdemaskowania” młodego człowieka obcującego z treściami, które uchodzą w naszej kulturze za wstydlive.

Podsumowując, okres adolescencji jest okresem szczególnym pod względem rozwoju psychoseksualnego, między innymi ze względu na fakt wyodrębnienia się zupełnie nowej potrzeby – potrzeby seksualnej. Następuje również dalszy rozwój myślenia logicznego, dzięki czemu młodzież w coraz większym stopniu spostrzega złożoność życia i potencjalne zagrożenia. Odnosi się to również do sfery seksualnej, która niejako domaga się zrozumienia i zaspokojenia. Tymczasem okazuje się, że instytucje tradycyjnie odpowiedzialne za edukację seksualną

nie realizują tego zadania w sposób zgodny z przyjętymi normami oraz z oczekiwaniami ze strony młodych ludzi. Oczywiście jest, że w takiej sytuacji adolescent będzie próbował zaspokoić tę potrzebę w sposób, jaki w danej chwili jest najbardziej dostępny i gwarantujący możliwie największe poczucie bezpieczeństwa.

Wymogi te spełnia niewątpliwie internet, oferując łatwy dostęp, anonimowość, olbrzymią bazę informacji oraz rzesze ludzi chętnych do pomocy. Ten środek przekazu w dwojaki sposób odpowiada na specyficzne potrzeby młodzieży. Z jednej strony, zapewnia dostęp do informacji dotyczących sfery seksualnej, z drugiej dostarcza możliwości rozładowania potrzeby seksualnej poprzez szeroko rozumiany cyberseks.

Edukacja seksualna, która ma miejsce w internecie, zmienia klasyczne sposoby przekazywania wiedzy na ten temat. Odpowiedzi na trudne pytania młodzieży, kierowane dawniej do rodziców czy nauczycieli, teraz dostępne są w sieci. Co ważne, internet zaspokaja tak zasadniczą dla adolescentów potrzebę zachowania prywatności, ponieważ bezpośredni kontakt między poszukującym informacji a jej posiadaczem (równieśnikiem, ekspertem) przestaje być konieczny. Internet zaspokaja także potrzebę niezależności, jako że młody człowiek w większym niż dotychczas stopniu może decydować o ważnych dla siebie sprawach.

Z danych uzyskanych z ankiety wynika, że młodzi ludzie stosunkowo chętnie czerpią swoją wiedzę dotyczącą sfery seksualnej właśnie z internetu, choć w głównej mierze odbywa się to mimowolnie, a źródła informacji na ogół nie należą do specjalistycznych. Prawdopodobnie internet jest tak często wybierany jako „edukator seksualny” przede wszystkim ze względu na cechy (anonimowość i dużą dostępność) sprzyjające zdobywaniu wiedzy na tak intymne tematy. Mimo to wielu młodych ludzi deklaruje, że wiedzę na temat seksualności chcieliby czerpać jednak ze szkoły. Co ciekawe, większość osób badanych miała taką okazję, ale rezultat nie spełnił ich oczekiwań.

Wyniki uzyskane w badaniu wskazują również, że cyberseks nie jest wśród osób badanych szczególnie popularną formą rozładowania erotycznego napięcia. Wydaje się, że doskonale zdają sobie sprawę z faktu, iż wirtualny kontakt nie zastąpi tego realnego. Generalnie, młodzi ludzie wytyczają wyraźną granicę pomiędzy tym, co realne, a tym, co wirtualne. W sieci szukają głównie rozrywki, a cyberseks stanowi dla większości z nich tylko jedną z jej form. Szczególną popularnością cieszą się zwłaszcza te obszary internetu, które pozwalają na bierną konsumpcję erotyki. „Zakazany owoc” jest w sieci powszechny i łatwy do zdobycia, jednak adolescenti nie chcą, by widziano, jak po niego sięgają.

Literatura cytowana

- Aouil, B., Kajdasz-Aouil, M. (2004). Rzeczywistość wirtualna jako przestrzeń wspomaganie rozwoju i życia człowieka. W: M. Radochoński, B. Przywara (red.), *Jednostka – grupa – cybersieć* (s. 43–70). Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania.

- Batorski, D. (2006). Korzystanie z internetu – przemiany i konsekwencje dla użytkowników. W: Ł. Jonak, P. Mazurek, M. Olcoń, A. Przybylska, A. Tarkowski, J.M. Zając (red.), *Re: internet – społeczne aspekty medium. Polskie konteksty i interpretacje* (s. 119–151). Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Ben-Ze'ev, A. (2005). *Miłość w Sieci. Internet i emocje*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis. Tłumaczenie: A. Zdziemborska.
- Erikson, E.H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. London: Faber and Faber.
- Federacja na rzecz Kobiet i Planowania Rodziny (2003). *Wychowanie seksualne po polsku. Stan faktyczny*. Znalezione 26 listopada 2007 r. pod adresem: http://www.federa.org.pl/publikacje/mat_info/zeszyt3.pdf.
- Federacja na rzecz Kobiet i Planowania Rodziny (2006). *Czym martwi się młodzież? Refleksje na koniec roku szkolnego 2005/2006*. Znalezione 26 listopada 2007 r. pod adresem: http://www.federa.org.pl/publikacje/mat_info/Edseksponon.pdf.
- Freud, S. (1906/1999). Trzy rozprawy z teorii seksualnej. W: S. Freud, *Dzieła, t. V* (s. 27–95). Warszawa: Wydawnictwo KR. Tłumaczenie: R. Reszke.
- Grunseit, A., Kippax, S., Aggleton, P., Baldo, M., Slutkin, G. (1997). Sexuality education and young people's sexual behavior: A review of studies. *Journal of Adolescent Research*, 12, 421–453.
- Hermanowicz, U., Klause-Jaworska, E., Kicińska, M. (1999). *Problemy edukacji psychoseksualnej w opinii uczniów*. Warszawa. Niepublikowany maszynopis. (Za: Federacja na rzecz Kobiet i Planowania Rodziny, 2003).
- Izdebski, Z., Durka, B. (2002). *Wiedza, postawy społeczne wobec HIV/AIDS i zachowania seksualne*. TNS OBOP.
- Ledzińska, M. (2004). Nadprodukcja informacji jako wyzwanie edukacyjne – perspektywa psychologiczna. W: M. Radochoński, B. Przywara (red.), *Jednostka – grupa – cybersieć. Psychologiczne, społeczno-kulturowe i edukacyjne aspekty społeczeństwa informacyjnego* (s. 15–27). Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania.
- Lew-Starowicz, Z., Szczerba, K. (1995). *Nowoczesne wychowanie seksualne. Podręcznik dla młodzieży szkolnej*. Warszawa: Polska Oficyna Wydawnicza BGW.
- Lew-Starowicz, Z. (1997, kwiecień). *Taniec godowy na klawiaturze*. Znalezione 16 października 2007 r. pod adresem: <http://www.cyber.com.pl/archiwum/sex/5.shtml>.
- Lew-Starowicz, Z. (1999). *Miłość i seks. Słownik encyklopedyczny*. Wrocław: Europa.
- Lew-Starowicz, Z. (2000). Seksuologia wieku dziecięcego i okresu dojrzewania. W: A. Popielarska, M. Popielarska (red.), *Psychiatria wieku rozwojowego*. Warszawa: Wydawnictwa Lekarskie PZWL.
- Lew-Starowicz, Z., Lew-Starowicz, M. (2002). Seksualność Polaków. *Przegląd Menopauzalny*, 4, 64–73.
- Lou, C.-H., Zhao, Q., Gao, E.-S. (2004). *Can Internet be an effective way to conduct sex education for young people in China?* Znalezione 20 listopada 2007 r. pod adresem: <http://iussp2005.princeton.edu/download.aspx?submissionId=50185>.
- Maj, B. (2004). Internet – korzyści i zagrożenia dla wychowania. W: M. Sokołowski (red.), *Oblicza Internetu* (s. 273–279). Elbląg: Wydawnictwo Algraf.
- Obuchowska, I. (1996). *Drogi dorastania*. Warszawa: WSiP.
- Obuchowska, I. (2002). Adolescencja. W: B. Harwas-Napierała, J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka*, t. 2 (s. 163–201). Warszawa: PWN.
- Obuchowska, I., Jaczewski, A. (1982). *Rozwój erotyczny*. Warszawa: WSiP.
- Papież, J. (2004). Cyberprzestrzeń a doznawanie przeżyć erotycznych. W: M. Sokołowski (red.), *Oblicza Internetu* (s. 263–271). Elbląg: Wydawnictwo Algraf.

- Polak, E. (2004). Wpływ rozwoju naukowo-technicznego na stosunki społeczne. W: M. Radochoński, B. Przywara (red.), *Jednostka – grupa – cybersieć* (s. 193–204). Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania.
- Sadlik, T. (1999). Internet – pomoc w nauce języka hiszpańskiego. Opis praktycznego zastosowania komputera i Internetu w nauce języków obcych. W: W. Godzic (red.), *Humanista w cyberprzestrzeni* (s. 119–130). Kraków: Rabid.
- Stankiewicz, K. (2004). Internet jako źródło informacji w opinii użytkowników. W: M. Sokołowski (red.), *Oblicza Internetu* (s. 273–279). Elbląg: Wydawnictwo Algraf.
- Suler, J. (1996). *Why is this thing eating my life? Computer and Cyberspace Addiction at the „Palace”*. Znalezione 19 grudnia 2005 r. pod adresem: <http://www.rider.edu/~suler/psycyber/eatlife.html>.
- Suler, J. (1998). *Adolescents in cyberspace. The good, the bad, and the ugly*. Znalezione 28 marca 2006 r. pod adresem: <http://www.rider.edu/~suler/psycyber/adoles.html>.
- Szczerba, K. (1991). *W kręgu Erosa i Psyche*. Wrocław: Myrian-Press.
- Szczeszek, K. (2004). Technologie informacyjne a edukacja. W: M. Sokołowski (red.), *Oblicza Internetu* (s. 273–279). Elbląg: Wydawnictwo Algraf.
- Szmigielska, B. (2007). Korzystanie z internetu w świetle wybranych cech osobowości młodzieży. W: M. Gwoździcka-Piotrowska, A. Zduniak (red.), *Edukacja w społeczeństwie ryzyka. Bezpieczeństwo jako wartość* (s. 335–346). Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa.
- Szmigielska, B. (2008). Skutki nadmiernego korzystania z internetu w ocenie młodzieży. W: T. Smal, A. Zduniak (red.), *Edukacja bez granic – mimo barier* (s. 469–476). Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa.
- Ślósarz, W. (2004a). Aktywność seksualna w Internecie. Aspekty psychologiczne. W: M. Sokołowski (red.), *Oblicza Internetu* (s. 273–279). Elbląg: Wydawnictwo Algraf.
- Ślósarz, W. (2004b). Zachowania seksualne w sieci. Aspekty kliniczne. W: M. Sokołowski (red.), *Edukacja medialna, nowa generacja pytań i obszarów badawczych* (s. 385–388). Olsztyn: Oficyna Wydawnicza Kastalia.
- Śpiewak, K. (2004). Internet a zagrożenia rozwoju dzieci i młodzieży. W: M. Radochoński, B. Przywara (red.), *Jednostka – grupa – cybersieć* (s. 97–106). Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania.
- The Online News Associations (2002). Journalism Credibility Study. Za: K. Stankiewicz, 2004, Internet jako źródło informacji w opinii użytkowników. W: M. Sokołowski (red.), *Oblicza Internetu* (s. 273–279). Elbląg: Wydawnictwo Algraf.
- Vandervert, L.R., Shavinina, L.V., Cornell, R.A. (2001). *Cybereducation: The future of long-distance learning*. New York: Mary Ann Liebert Publishers.
- Wallace, P. (2004). *Psychologia Internetu*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis. Tłumaczenie: Tomasz Hornowski.
- Weiner, I.B. (1977). *Zaburzenia psychiczne w wieku dorastania*. Warszawa: PWN. Tłumaczenie: J. Siuta, H. Grzegółowska.
- Zazzo, B. (1972). *Oblicza młodzieży. Psychologia różnicowa wieku dorastania*. Warszawa: PWN. Tłumaczenie: Z. Zakrzewska.

Załącznik. Ankieta dotycząca poglądów internautów na temat edukacji seksualnej i cyberseksu młodzieży

Poniższy kwestionariusz ma na celu zgromadzenie danych na temat edukacji seksualnej w internecie i jest skierowany przede wszystkim do młodzieży. Znajdują się tu zarówno pytania otwarte, które dają możliwość udzielenia szerszej odpowiedzi, jak i zamknięte (jednokrotnego i wielokrotnego wyboru), do których należy wybrać odpowiedź lub odpowiedzi możliwie najbliższe rzeczywistości.

Badanie to jest całkowicie anonimowe, dlatego proszę o szczere odpowiedzi. Z góry dziękuję za poświęcony czas.

1. Płeć

- 1) ☐ Kobieta
- 2) ☐ Mężczyzna

2. Wiek (w latach)

3. Wykształcenie

- 1) ☐ szkoła podstawowa
- 2) ☐ gimnazjum
- 3) ☐ szkoła zawodowa
- 4) ☐ technikum
- 5) ☐ liceum
- 6) ☐ studia (wpisz obok jaki kierunek)

4. Miejsce zamieszkania

- 1) ☐ wieś
- 2) ☐ miasto poniżej 50 tys.
- 3) ☐ miasto od 50 tys. do 100 tys.
- 4) ☐ miasto od 100 tys. do 300 tys.
- 5) ☐ miasto od 300 tys. do 600 tys.
- 6) ☐ miasto powyżej 600 tys.

5. Od jakiego czasu korzystasz z internetu? (odpowiedź wpisz w latach)

6. Gdzie korzystasz z internetu?

- 1) ☐ w domu
- 2) ☐ w kawiarence
- 3) ☐ u znajomych
- 4) ☐ w pracy
- 5) ☐ w szkole/na uczelni

7. W jakim stopniu korzystasz z poniższych obszarów internetu?

	często	czasami	rzadko	nigdy
1) wyszukiwanie informacji potrzebnych w nauce/pracy	☐	☐	☐	☐
2) przeglądanie stron www dla przyjemności	☐	☐	☐	☐
3) hakerstwo	☐	☐	☐	☐
4) przeglądanie lub prowadzenie blogów	☐	☐	☐	☐
5) wyszukiwanie informacji przydatnych w życiu codziennym (np. rozkłady jazdy, godziny urzędowania instytucji)	☐	☐	☐	☐
6) czaty	☐	☐	☐	☐
7) fora	☐	☐	☐	☐
8) erotyka	☐	☐	☐	☐
9) e-mail	☐	☐	☐	☐
10) ściąganie plików (filmy, muzyka itp.)	☐	☐	☐	☐
11) gry	☐	☐	☐	☐
12) zakupy	☐	☐	☐	☐
13) uzupełnianie oprogramowania	☐	☐	☐	☐
14) serwisy randkowe	☐	☐	☐	☐
15) komunikatory	☐	☐	☐	☐

8. Jak oceniasz swoją wiedzę dotyczącą sfery seksualnej?

- 1) ☐ mam wiedzę zdecydowanie większą niż rówieśnicy
- 2) ☐ mam wiedzę nieco większą niż rówieśnicy
- 3) ☐ mam wiedzę porównywalną z rówieśnikami
- 4) ☐ mam wiedzę nieco mniejszą niż rówieśnicy
- 5) ☐ bardzo niewiele wiem na ten temat

9. W jakim stopniu odczuwasz potrzebę zdobywania informacji na tematy związane z seksualnością człowieka?

- 1) ☐ w znacznym stopniu
- 2) ☐ w przeciętnym stopniu
- 3) ☐ w niewielkim stopniu
- 4) ☐ w ogóle nie odczuwam takiej potrzeby

10. Czy uczęszczasz/uczęszczałeś(aś) na przedmiot *Wychowanie do życia w rodzinie* (lub inny przedmiot dotyczący szeroko rozumianej edukacji seksualnej)?

- 1) ☐ tak
- 2) ☐ nie

11. W jaki sposób zdobywasz wiedzę na tematy związane ze sferą seksualną?

	często	czasami	rzadko	nigdy
1) przez internet	☐	☐	☐	☐
2) od rówieśników	☐	☐	☐	☐
3) ze specjalistycznych publikacji, książek	☐	☐	☐	☐
4) z telewizji	☐	☐	☐	☐
5) od rodziców, osób starszych	☐	☐	☐	☐
6) przez oglądanie pornografii	☐	☐	☐	☐
7) dzięki edukacji seksualnej w szkole	☐	☐	☐	☐
8) z prasy młodzieżowej	☐	☐	☐	☐

12. W jaki sposób chciałbyś zdobywać wiedzę dotyczącą sfery seksualnej?

- 1) ☐ dzięki edukacji seksualnej w szkole
- 2) ☐ od rówieśników
- 3) ☐ przez internet
- 4) ☐ z prasy młodzieżowej
- 5) ☐ od rodziców, osób starszych
- 6) ☐ z telewizji
- 7) ☐ ze specjalistycznych publikacji, książek
- 8) ☐ w jeszcze inny sposób (jaki?)

13. W jaki sposób wyszukujesz w sieci informacje dotyczące sfery seksualnej?

	często	czasami	rzadko	nigdy
1) linki z portali ogólnotematycznych (typu onet.pl lub wp.pl)	☐	☐	☐	☐
2) fora	☐	☐	☐	☐
3) serwisy dotyczące edukacji seksualnej	☐	☐	☐	☐
4) czaty	☐	☐	☐	☐
5) strony erotyczne/pornograficzne	☐	☐	☐	☐

14. W jakiej sytuacji najczęściej korzystasz z internetu, aby dowiedzieć się czegoś na tematy związane ze sferą seksualną?

- 1) ☐ kiedy rozpoczynam nowy związek
- 2) ☐ kiedy planuję współzycie
- 3) ☐ kiedy pojawia się konkretny problem
- 4) ☐ żeby wiedzieć więcej (bez konkretnego problemu)
- 5) ☐ z innych powodów (jakich?)

15. Czy są takie tematy, związane ze sferą seksualności, które byłbyś w stanie poruszyć tylko w internecie?

- 1) ☐ tak (jakie?)
- 2) ☐ nie

16. Jak często zdarza Ci się otworzyć link reklamujący strony czy produkty o charakterze erotycznym?

- 1) ☐ często
- 2) ☐ czasami
- 4) ☐ rzadko
- 5) ☐ nigdy

17. Jak często otrzymujesz w internecie zaproszenia do rozmowy o charakterze seksualnym?

- 1) ☐ często
- 2) ☐ czasami
- 3) ☐ rzadko
- 4) ☐ nigdy

18. Jak często zdarza Ci się być biernym obserwatorem rozmów o tematyce seksualnej prowadzonych na:

	często	czasami	rzadko	nigdy
1) czatach	☐	☐	☐	☐
2) forach	☐	☐	☐	☐

19. Jak często zdarza Ci się być uczestnikiem rozmów o tematyce seksualnej prowadzonych na:

	często	czasami	rzadko	nigdy
1) forach	☐	☐	☐	☐
2) serwisach randkowych	☐	☐	☐	☐
3) czatach	☐	☐	☐	☐
4) komunikatorach	☐	☐	☐	☐

20. Jak często przeglądasz w internecie treści o charakterze seksualnym (obrazy, teksty) w celu osiągnięcia satysfakcji seksualnej?

- 1) ☐ często
- 2) ☐ czasami
- 3) ☐ rzadko
- 4) ☐ nigdy

21. Jak często podejmujesz z drugą osobą kontakt za pośrednictwem internetu w celu osiągnięcia satysfakcji seksualnej („wirtualny seks”)?

- 1) ☐ często
- 2) ☐ czasami
- 3) ☐ rzadko
- 4) ☐ nigdy

22. Osiąganie satysfakcji seksualnej przez internet z kimś innym niż stały partner to:

- 1) ☐ niewinna przyjemność
- 2) ☐ zdrada – taka, jak gdyby to był rzeczywisty kontakt fizyczny
- 3) ☐ zdrada – ale nie aż taka, jak gdyby to był rzeczywisty kontakt fizyczny
- 4) ☐ forma wzbogacenia życia seksualnego
- 5) ☐ inne

23. Jak często poszukujesz partnerów seksualnych na:

	często	czasami	rzadko	nigdy
1) czatach	☐	☐	☐	☐
2) forach	☐	☐	☐	☐
3) komunikatorach	☐	☐	☐	☐
4) serwisach randkowych	☐	☐	☐	☐

24. Czy, Twoim zdaniem, osiągnięcie satysfakcji seksualnej za pośrednictwem internetu (pornografia lub „wirtualny seks”) to:

- 1) ☐ sposób na wzbogacenie związku
- 2) ☐ forma edukacji seksualnej
- 3) ☐ dobry sposób na rozładowanie podniecenia
- 4) ☐ forma urozmaicenia życia seksualnego
- 5) ☐ jedyne, co pozostaje, gdy się nie ma stałego partnera
- 6) ☐ sposób na nudę
- 7) ☐ inne (jakie?)

25. Czy zgadzasz się z poniższymi twierdzeniami?

	tak	nie
1) Internet wzbogaca życie erotyczne	☐	☐
2) Internet przyczynia się do pozbycia się kompleksów na tle seksualnym	☐	☐
3) Internet sprzyja zwiększeniu liczby partnerów seksualnych	☐	☐
4) Internet jest jedyną szansą na znalezienie partnera seksualnego dla osób nieśmiałych	☐	☐
5) Internet pozwala urzeczywistnić swoje fantazje seksualne	☐	☐
6) Internet przyspiesza moment inicjacji seksualnej	☐	☐

- 7) Internet przyczynia się do nabycia kompleksów na tle seksualnym ☐ ☐
- 8) Internet stanowi cenne źródło wiedzy na temat seksualności człowieka ☐ ☐
- 9) Internet sprzyja podejmowaniu ryzykownych zachowań seksualnych ☐ ☐
- 10) Internet sprzyja niewierności ☐ ☐

26. Jak reagujesz na poniższe formy obecności seksu w sieci?

	zadowolenie	zainteresowanie	obojętność	niesmak	irytacja	trudno określić	nie dotyczy
1) strony pornograficzne	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2) reklamy produktów/usług o charakterze seksualnym	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3) treści związane z seksem na ogólnotematycznych portalach	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4) zaczepki o charakterze seksualnym na czatach	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5) zaczepki o charakterze seksualnym na serwisach randkowych	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6) rozmowy dotyczące seksu na czatach	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7) rozmowy dotyczące seksu na forach	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8) erotyzm w grach	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

27. Czy, Twoim zdaniem, treści o charakterze seksualnym w sieci jest:

- 1) ☐ zbyt dużo
- 2) ☐ odpowiednia ilość
- 3) ☐ zbyt mało

28. Jak wiele o sprawach dotyczących sfery seksualnej dowiedziałeś się za pośrednictwem internetu?

- 1) ☐ wszystko, co wiem
- 2) ☐ duży procent tego, co wiem
- 3) ☐ mniej więcej połowa tego, co wiem
- 4) ☐ niewielki procent tego, co wiem
- 5) ☐ nie dowiedziałem się niczego

29. Jak oceniasz przydatność następujących źródeł wiedzy o seksualności człowieka?

	bardzo przydatne	przydatne	średnio przydatne	mało przydatne	zupełnie nieprzydatne
1) rodzice, osoby starsze	☐	☐	☐	☐	☐
2) rówieśnicy	☐	☐	☐	☐	☐
3) internet	☐	☐	☐	☐	☐
4) specjalistyczne publikacje, książki	☐	☐	☐	☐	☐
5) edukacja seksualna w szkole	☐	☐	☐	☐	☐
6) telewizja	☐	☐	☐	☐	☐
7) prasa młodzieżowa	☐	☐	☐	☐	☐
8) pornografia	☐	☐	☐	☐	☐

30. Jak oceniasz następujące obszary internetu pod kątem ich PRZYDATNOŚCI w uzyskaniu wiedzy dotyczącej sfery seksualnej?

	bardzo przydatne	przydatne	średnio przydatne	mało przydatne	zupełnie nieprzydatne
1) serwisy dotyczące edukacji seksualnej	☐	☐	☐	☐	☐
2) linki z portali ogólnotematycznych (typu onet.pl lub wp.pl)	☐	☐	☐	☐	☐
3) strony erotyczne/pornograficzne	☐	☐	☐	☐	☐
4) czaty erotyczne	☐	☐	☐	☐	☐
5) inne rodzaje czatów	☐	☐	☐	☐	☐
6) fora o tematyce związanej z seksem	☐	☐	☐	☐	☐
7) fora o innej tematyce	☐	☐	☐	☐	☐

31. Jak oceniasz WIARYGODNOŚĆ internetowych źródeł wiedzy na temat sfery seksualnej?

	bardzo wiarygodne	wiarygodne	średnio wiarygodne	mało wiarygodne	zupełnie niewiarygodne
1) serwisy dotyczące edukacji seksualnej	☐	☐	☐	☐	☐
2) linki z portali ogólnotematycznych (typu onet.pl lub wp.pl)	☐	☐	☐	☐	☐

3) strony erotyczne/pornograficzne	☐	☐	☐	☐	☐
4) czaty erotyczne	☐	☐	☐	☐	☐
5) inne rodzaje czatów	☐	☐	☐	☐	☐
6) fora o tematyce związanej z seksem	☐	☐	☐	☐	☐
7) fora o innej tematyce	☐	☐	☐	☐	☐

32. Czy masz uwagi do ankiety?

1) ☐ nie

2) ☐ tak (jakie?)